

HAZA KİTAB-I SARF-I TÜRKİ

By: SEVDA KAMAN

As of: Apr 27, 2020 2:27:32 PM
9,778 words - 0 matches - 0 sources

Similarity Index

0%

Mode: Similarity Report ▼

paper text:

18. yüzyıla Ait Bir Türkçe Sarf Kitabı: Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî Özet İbrahim Efendi'nin, Berlin Devlet Kütüphanesi Doğu El Yazmaları Koleksiyonu'nda Ms. Diez A quart. 95 numarasıyla kayıtlı Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî (H. 1201/M.1786) adlı eseri 1b-10a varakları arasında yer alan küçük bir Türkçe sarf (şekil bilgisi) kitabıdır. Eserin 1b-7b varakları arasında eşya-alet, at biniş-koşum takımı, içecek, silah, giysi, ayakkabı, kumaş, hayvan, yiyecek, meyve, organ, mesken, bitki- baharat, boya, kimyevi madde isimleri sıralanmış; daha sonra bu isimlerden birçoğunun iyelik çekimleri (3. teklik kişi iyelik çekimi hariç) verilmiştir. İsimlerin iyelik çekiminden sonra 7b-8a varakları arasında basit ve birleşik zamanlı fiil çekimlerine örnekler verilmiştir. Eserin 8b-10a arasındaki varaklarında ise 18. yüzyıl İstanbulu'nun meslek isimleri (193 adet) "Bâb u fî Beyân-ı Esnâfları" alt başlığında listelenmiştir. Osmanlı Türkçesi gramer kitaplarından Müyessiretü'l-Ulûm (M.1530)'dan sonra en eski tarihli gramer kitabı olan Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî, 18. yüzyıl Türkçesinin söz varlığını ve şekil özelliklerini içermesi açısından önemli olduğu kadar 18. yüzyıl İstanbulu'nun sosyal ve meslek hayatına, dönemin gündelik hayat kültürüne ışık tuttuğu için de dikkate değerdir. Bu makalede amaç eseri Türkoloji dünyasına tanıtmak ve 18. yüzyılın dil özellikleri üzerine yapılan çalışmalara katkıda bulunmaktır. Anahtar Sözcükler: Osmanlı Türkçesi, sarf (şekil bilgisi), 18. Yüzyıl, İstanbul meslek isimleri. An 18th Century Turkish Grammar Book: Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî Abstract The Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî (h.e. 1201/c.e.1786) work of İbrahim Efendi, which is registered with the number Ms. Diez A quart. 95 at the Berlin State Library Eastern Manuscripts Collection is a small Turkish grammar (morphology) book located between the 1b-10a pages. Among the 1b-7b pages of the work, the names of goods-tools, horse riding-harnesses, beverages, weapons, clothes, shoes, fabric, animals, food, fruits, organs, dwellings, plants-spices, paint, chemical substances are listed; afterwards, possessions of many of these names were given (except for the 3rd person possessions). Between the pages 7b-8a, simple and compound tense verb inflection examples are given. In the pages between 8b-10a of the work, the profession names of 18th century İstanbul (193 pieces) are listed under the subheading "Bâb u fî Beyân-ı Esnâfları". Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî, which is the oldest grammar book after Müyessiretü'l-Ulûm (M.1530), one of the Ottoman grammar books, is noteworthy as it includes the vocabulary and form features of 18th century Turkish as well as it sheds light on the social and professional life of 18th century İstanbul and the daily life culture of the period. The purpose of this article is to introduce the work to the world of Turcology and to contribute to the studies on the language features of the 18th century. Key Words: Ottoman Turkish, grammar (morphology), 18th Century, İstanbul profession names. Giriş Çalışma giriş, inceleme, metin, sözlük bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde tarihî gramer çalışmaları hakkında bilgiler aktarılmıştır. İnceleme bölümünde eserin kimliği, müellifi, yazmanın tavsifi, eserin içeriği, önemi ve dil özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Yazarın hem söyleyişe hem de eski yazı (kalıplaşmış imla)

geleneğine uygun yazdığı görüldüğü için metin transkripsiyon alfabesine aktarılırken esere sadık kalınmıştır. Eserin yazımında eksik bırakıldığı düşünülen ekler [] işaretleri içinde tamamlanmıştır ancak metne çok fazla müdahale etmemek adına eksik sözcük çekimleri dipnotlarda belirtilmiştir. Okunuşundan ve anlamından emin olunmayan sözcük ve ibarelerin sonuna (?) konulmuştur. Çalışmadaki 18. yüzyıldaki esnaf ve zanaatkâr isimlerinin karşılıklarının verilmesinde tarihî anlamları esas alınmıştır. Bu sebeple meslek isimlerinin okunuşunda ve sözlük hazırlanırken Evliya Çelebi'nin Seyahatnâme, Reşat Ekrem Koçu'nun Tarihte İstanbul Esnafı, Carbagano'nun 18. Yüzyılın Sonunda İstanbul, Zafer Toprak'ın Zanaattan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere Lonca'dan Kobi'ye Esnaf ve Sanatkârın Dünyü adlı eserlerinden, Miyase Koyuncu'nun 18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Esnafı (İstanbul ve Bursa Örnekleri) adlı doktora tezinden; Tarih Terimleri Sözlüğü, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae- Persicae: Lexicon, A Turkish and English Lexicon, Kâmûs-ı Türkî, Lehçe-i Osmânî, Misallî Büyük Türkçe Sözlük, Tarama Sözlüğü ve Derleme Sözlüğü, Türkçe Sözlük adlı sözlüklerden yararlanılmıştır. Arapça kökenli sarf sözcüğünün asıl anlamı "harcama, tüketme, kullanma" iken terim anlamı "dil bilgisi, yapı bilgisi"dir (TDK, Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>). Osmanlı literatüründe "dil bilgisi" için daha çok sarf ve (ü) nahiv ifadesi tercih edilmiştir. Sarf kitaplarında amaç dilin doğru söylenip yazılıp okunmasını sağlamak ve kurallarını ortaya koymaktır. Türkçenin grameriyle ilgili çalışmaların tarihî süreci XI. yüzyılın ikinci yarısında Kaşgarlı Mahmut'un kayıp eseri Kitabı Cevahiri'n Nahv fî-Lûgat-it-Türk ile başlar. Korkmaz, Türkiye Türkçesi ile ilgili gramer çalışmalarını üç başlık altında toplamıştır: Osmanlı dönemi gramerleri, Tanzimat dönemi gramerleri, Cumhuriyet dönemi gramerleri (Korkmaz 2019: 87). Gramer çalışmalarına dair Harezmi, Kıpçak sahasında da birçok eser verilmiştir. Türkiye Türkçesi grameri ile ilgili ilk çalışma Bergamalı Kadri'nin 1530'da Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamı İbrahim Paşa'ya sunduğu Müyessiretü'l-Ülûm adlı eseridir (Karabacak 1999: 629). Müyessiretü'l-Ülûm'dan önce Divriğili Fahreddin Efendi tarafından XIII-XIV. yüzyıllarda Kasîdetü fî-Kavâid-i Lisânî't-Türk adlı manzum bir gramerin yazıldığı fakat bu gramerin de kayıp eserlerimiz arasında bulunduğunu belirtmekte fayda vardır (Korkmaz 2019: 87). Bunların dışında Gülşenî şeyhlerinden Mehmet Muhiddin'in 1579'da yazdığı Bâleybelen adlı eseri Türkçe, Farsça, Arapça esas alınarak ortaya konulan yapma bir dilin grameridir. Koç, bu yapma dilin bütün gramerinin Türkçedeki karşılıklarını vermek için Mehmet Muhiddin'in çalışmasının mukayeseli bir gramer yapısında gerçekleştiğini ve böylelikle Türkçenin ilk yapı bilgisi ve ilk zamirler kitabının bu şekilde ortaya çıktığını ifade etmiştir (Koç 2008: 272). Bu eserin gramer çalışmaları arasında sayılmamasının sebebi Şeyh Mehmet Muhiddin'in Türkçe, Farsça ve gerektiğinde Arapçadan yaptığı özel katışımlarla ortaya çıkardığı yapay dilin gramerini işlemiş olması ve müstakil bir Türkçe gramer çalışması olmamasıdır. Türk gramerciliği Tanzimat'a kadar verimsiz bir dönem geçirmiştir çünkü Türkçe bu dönemde yoğun bir şekilde Arapça ve Farsçanın tesiri altında kalmıştır. Dolayısıyla bu dönemde hazırlanan çalışmalar söz konusu dillerin yapı ve şekillerini ortaya koymuştur. Korkmaz bu dönemi şöyle değerlendirmiştir: "Osmanlı Türkçesi içindeki Türkçe nasıl horlanmış ve geri plana itilmiş ise, Türk dilinin grameri de aynı ihmal ve küçümsemeye uğramıştır. Osmanlı Devletinde medrese dilinin Arapça olması, bol bol Arapça gramerlerin yazılmasına yol açmıştır. XVI-XIX. yüzyıllar arasında Türkçenin yapısı ile ilgili olarak, yalnız Bergamalı Kadri'nin, Müyessiretü'l-ülûm'u gibi tek bir eserin elde bulunması, genellikle böyle bir ihmalin sonucudur." (<http://www.akmb.gov.tr/turkce/books/v.t.kongresi/Dil%20cilt%20I/zeynep%20korkmaz.htm>) Gramer çalışmalarının ivme kazandığı Tanzimat döneminin başlıca çalışmaları şunlardır: Mehmed Fuad ve Ahmed Cevdet Paşa Medhal-i Kavâid (1851), Kavâid-i Osmâniye (1865), Kavâid-i Türkiye (1875), Tertîb-i Cedîd Kavâid-i Osmâniye (1875); Süleyman Paşa İlm-i Sarf- Türkî (1874); Ali Nazîma Lisân-ı Osmânî (1880); Selim Sabit Sarf-ı ve Nahv-i Osmânî (1881); M Kütahyalı Abdurrahman Fevzi Efendi Mikyâsu'l-Lisân Kistâsu'l-Beyân (1881), Mehmed Rıfat Külliyyât-ı Kavâid-i Osmâniye (1885); Abdullah Ramiz Paşa Emsile-i Türkî (1886); Şemseddin Sami Nev Usûl Sarf-ı Türkî (1892); Necib Asım: Osmanlı

Sarfı (1894); Mehmed Rifat Hâce-i Lisân-ı Osmânî (1894-1895); Şeyh Efendi Mufasssal Yeni Sarf-ı Osmânî (1901). Tanzimat sonrasında 1908 Meşrutiyetine kadar çalışmalar hızla devam etmiştir. Bu dönemde hazırlanan gramerlerde yer yer konuların ele alınışı, sınıflandırılması, adlandırılması gibi bazı yenileşmeler olmuşsa da Türk gramerinin temel konuları ve terim sistemi açısından genellikle eski gelenek ve anlayışın ağırlıkta olduğu söylenebilir. 1908'den 1928 yılına kadar gramer anlayışında ve yazılan gramerlerde bir değişim olduğu göze çarpmaktadır. Bu dönemde tarihî Türk gramerciliğinde Arapça ve Farsça etkisindeki gramer anlayışının yerini Batı gramerciliğinin aldığı görülmüştür. Dönemin öne çıkan çalışmaları şöyledir: Hüseyin Cahid Yalçın: Türkçe Sarf ve Nahiv (1908); Ahmet Cevat Emre: Lisân-ı Osmânî (1912) (Korkmaz 2019: 91-92). Türk Dil Kurumu Gramer Bilim ve Uygulama Kolunun "Türkiye Türkçesi ve Tarihî Devirler Yazı Dilleri Gramerleri Projesi" kapsamında 1928 yılından önce yazılan gramer kitapları yeni harflere aktarılmış; ayrıca söz konusu kitaplar yüksek lisans, doktora tezi, doçentlik çalışmaları olarak da hazırlanmıştır. Görüldüğü üzere Türkçenin gramerine yönelik çalışmalar "sarf ve nahiv" olarak yani "yapı bilgisi ve söz dizimi" çerçevesinde ele alınmıştır. Sadece "sarf" başlığı altında hazırlanan eserler şunlardır: Süleyman Paşa: İlm-i Sarf- Türkî (1874), Selim Sabit: Sarf-ı Osmanî (1881), Mihrî: Mutavvel Sarf-ı Osmânî (1890), Şemseddin Sami: Nev Usûl Sarf-ı Türkî (1892), Necip Asım: Yeni Usûl Osmanlı Sarfı (1896), Şeyh Vasfî: Mufasssal Yeni Sarf-ı Osmânî (1901), Komisyon: Mufasssal Yeni Sarf-ı Osmânî (1908), Ahmed Rasim: Tecrübeli Sarf (1922) (Korkmaz 1992:VII-VIII) 1 Kütahyalı Abdurrahman Fevzi Efendi Mikyâsü'l-Lisân Kistâsü'l-Beyân adlı eserini 1847'de yazmaya başlamış, dört yıl sonra bitirmiştir. Eserin yayımlanma tarihi ise 1881'dir. Bu bilgiler ışığında bu makalede ele alınan Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî (1786)'nin Osmanlı Türkçesi gramer kitaplarından Müyessiretü'l-Ülûm (1530)'dan sonra en eski tarihli gramer kitabı olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum da eserin önemini gözler önüne sermektedir. 1. Eserin İncelenmesi 1.1. Eserin kimliği, müellifi ve yazmanın tavsifi: Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî, 1b-10a varakları arasında yer alan küçük bir şekil bilgisi kitabıdır. Berlin Devlet Kütüphanesi Doğu El Yazmaları Koleksiyonu'nda (Staatsbibliothek zu Berlin Preussischer Kulturbesitz/Orientalische Handschriften) Ms. Diez A quart. 95 numarasıyla (<http://resolver.staatsbibliothek-berlin.de>) kayıtlıdır. 7b'deki ketebe kaydında H. 1201 (M. 1786) tarihi ve "seveddehü İbrahim Efendi" ifadesi bulunmaktadır. Ek1: Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî 7b "Seveddehü" ifadesi ile eseri yazanın İbrahim Efendi'nin olduğu ifade edilmiştir. Eserde İbrahim Efendi ile ilgili başka bir bilgi yoktur. Eserin yazılış amacını belirten veya yazarı hakkında bilgiler içeren bir ön söz (mukaddime) yer almamaktadır. Osmanlı arşivi ve literatürü tarandığında İbrahim Efendi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır. Eserde İstanbul meslek isimleri (193 adet) ve "Kilitciler Hânı" ifadesi yazarın bir İstanbul sakini olduğu ihtimalini akla getirmektedir. Ayrıca kütüphane kataloğunda yazmanın bulunduğu yer İstanbul olarak gösterilmiştir. Yazmayı bulup kütüphaneye bağışlayan Heinrich Friedrich von Diez (1751-1817)'dir. Schmiede, Heinrich Friedrich von Diez'in Prusya'nın elçisi iken İstanbul'da kaldığı yıllarda (1784-90) İstanbul'dan Türkçe, Arapça, Farsça birçok yazmayı topladığını; ölümünden sonra 17.000 cilt basma kitap ve 835 yazmayı Berlin Kraliyet Kütüphanesine bağışladığını aktarmıştır (t.y. s. 7,8). Bu makalede incelenen Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî'nin Berlin Devlet Kütüphanesine kayıtlanma ve dijitalinin açık erişime sunulma tarihi 6 Eylül 2019'dur. Bu durum Diez'in topladığı yazmalar arasında henüz kayıtlanmadığı için bilim dünyasına sunulmamış, incelenmemiş daha birçok yazmanın varlığına işaret etmektedir. Eserin 1b-7a arasındaki varaklarında satır sayısı on üç, sonrakilerde ise düzensizdir. Yazı türü divânîdir. Siyah mürekkeple kaleme alınmıştır. Nüsha, kahverengi deri ciltle kaplıdır. Sayfa ölçüsü 21,5 x 15,5 cm, cilt ölçüsü 21,9 x 15,7 x 0,4 cm'dir. 1b'de Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî başlığı yer almaktadır. Ek 2: Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî 1b 8b/01'deki "Bâb u fî Beyân-ı Esnâfları" başlığı altında meslek isimleri (8b-10a arasında) sıralanmıştır. Diez, eserde bahsi geçen İstanbul meslek isimlerini (193 adet) Almancaya çevirerek yazmanın sonundaki varaklara kendi el yazısıyla listelemiştir. Ek 3: Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî 12a-12b 1.2. Eserin içeriği ve önemi: 18. yüzyılda yazılmış bir şekil bilgisi kitabı olan Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî, 16-19. yüzyıllar arasında Türkçenin yapısı ile ilgili olarak Bergamalı Kadri'nin Müyessiretü'l-Ülûm'u dışında günümüze

ulaşan ikinci en eski tarihli gramer kitabıdır. Eser aynı zamanda kimi sözcüklerin okutucu ünlülerle ve harekeli yazılması ve yazarın yer yer söyleyişe (telaffuz) yer vermesi bakımından Osmanlı Türkçesinde eklerin ses düzeni ile ilgili çalışmalara katkı sağlayacak bir eserdir. Eserin 1b-7b varakları arasında eşya-alet (şam‘dān, mīkrās, mūm, çubuk, ibrīk, māşa, şofra, kaşık, bıçak, minder, yaşıdık, yorğan, çārşaf, seccāde, kilim, hāl, kalem, kalemtırāş, kāğıt, peşkir, yağlık), at biniş-koşum takımı (rāht, bāht) , içecek (kahve, şerbet, süd, su) silah (kılıc, tüfenk), giysi (kaput, biniş, kürk, kaftān, entāri, yelek, gömlek, ton, çakşır, yemānī, şāl, kuşak, şarık, duvak), ayakkabı (mest, pabuc, çizme), kumaş (çuğa, alaca, abā, kebe), hayvan (at, kedi, horuz, tavuk, kaz, ördek, koyun, kuzu, keçi, manda, katır, eşek, öküz, kışrağ/kısrağ, deve, arslan, kaplan, tilki, köpek, kurd, ayu, tavşan, keklik, bülbül, serçe, kanarya, tūtī, kumrı, şāhin) yiyecek (şeker, tuz, ekmek, kaymak, yağ, bal, ta‘am) meyve (incir, üzüm, ceviz, alma, amrūd, nār, kiras, ayva, erik, kaysı, şeftālī) organ (el, ayak, göz, kulak, baş, arka, göğüs, ağız), mesken (panāyır, ev, konak, çadır, köşk, bāğ, bāğçe, çardak), bitki-baharat (gül, sünbül, lāle, karanfil, zencebīl, yenibahār, kimyūn, biber, dārçīn, sināmekī, dār-ı fūlfūl, besbāse, kebābiyye, kardaş kanı, ‘ūdū’l- kaḥr, kaḥūle, loṭūr, māzī, Hindüstān cevizi, za‘ferān, günlük, kara zirre, kaşnı, yüzerlik/yüzlük(?), peygamber ağacı, tütүн), boya isimleri (çivit, kırmızı, rastık) ve kimyevi maddeler (kalem-i cengār, kükürt, nışādır, göz taşı, saçıkıbrız, ‘anber) sıralanmıştır. Bu isimlerden “mīkrās, māşa, şerbet, kumrı, süd, sināmekī, dār-ı fūlfūl, besbāse, kebābiyye, kardaş kanı, ‘ūdū’l-kaḥr, kalem-i cengār, çivit, kaḥūle, kükürt, kırmızı, loṭūr, māzī, rastık, nışādır, Hindüstān cevizi, göz taşı, za‘ferān, kara zirre, kaşnı, saçıkıbrız, peygamber ağacı, kilim, hāl, duvak, kalemtırāş, kāğıt” dışındakilerin iyelik çekimi (3. teklik kişi iyelik çekimi hariç) yapılmıştır. Yazar hayvan adlarından sonra 2a/01-03’te “geldi gitdi aldı virdi kodi kordi buldı durdı şordı döndi çıkdı çevirdi” gibi günlük hayatta sıklıkla kullanıldığını düşündüğü fiillerin öğrenilen geçmiş zaman çekimlerini sıralamıştır. 5a/04-13’te bu fiillerin (kor- hariç) kişilere göre çekimi şu sıraya göre yapılmıştır: 5a/04 geldi geldim geldin geldik geldiniz geldiler idi 5a/05 gitdi gitdim gitdin gitdik gitdiniz gittiler idi 5a/06 aldı aldım aldun aldık aldunuz aldıldı 5a/07 virdi virdim virdün virdük virdünüzü 5a/08 kodi kodum kodun koduk kodunuz kodıldı 5a/09 buldı buldum buldın bulduk buldunuz bulıldı 5a/10 durdı durdum durdun durduk durdunuz 5a/11 şordı şordum şordun şorduk şordunuz 5a/12 döndi döndüm döndün döndük döndünüz döndiler 5a/13 çevirdi çevirdüm çevirdün çevirdik çevirdiniz Eserin 7b-8a varakları arasında gel-, ye-, iç-, sev-, oku- fiillerinin basit ve birleşik zamanlı çekimlerine örnekler verilmiştir: 7b/01 geldim idi geldin idi geldik idi geldiniz 7b/02 geldiler idi gelseydin gelseydin 7b/03 gelseydik gelseydiniz gelselerdi 7b/04 yedim idi yemedin idi yemedi idi yemedilerdi 7b/05 yedim içdim yedin içdin yedi içdi 7b/06 yedik içdik yediniz içtiniz yediler içdiler 8a/01 sevdim idi sevecek idim sevsem idi sever idim 8a/02 severim seviserim sevsem gerek seveceğim 8a/03 sevmem sevmezim sevmedim sevmezdim sevmeyecektim 8a/04 sevmedim idi sevmezdim sevmem gerek idi 8a/05 sevseydim sevseydin sevseydik sevseydiniz sevselerdi 8a/06 sevmedim idi sevmedin idi sevmedik idi sevmedilerdi 8a/07 sevmez idim sevmez idin sevmez idik sevmezler idi 8a/08 sevmesem gerek idi sevmesen gerek idi sevmesek gerek idi 8a/09 sevmeseler gerek idi sevecek idim sevecek idin sevecek idik 8a/10 seveceklerdi okusaydım okusaydın okusaydık okusaldı Eserin 8b-10a arasındaki varaklarında yer alan “Bâb u fi Beyân-ı Esnafı” alt başlığında 18. yüzyıl İstanbulu’nun 193 mesleği (esnaf ve zanaatkâr isimleri) listelenmiştir. Bu bölümde meslek isimleri dışında yer adları (bedesden 10a/01, aşbahâ pazarı (?) 10a/09, Kilitçiler Hânı 9b/05) da dikkati çekmektedir. Aynı anlama gelen Meslek isimleri ise “beyzciler-yumurtaçılar, duḥān kıyıclar-tütүн kıyıclar, ipekçiler- kazzāzlar” şeklindedir. Aşağıdaki tabloda belirtildiği üzere bazı meslekler iki kez yazılmıştır: Tablo 1: Etnaf ve zanaatkâr isimleri 1. abâcılar 2. açıcılar 3. arabacılar 4. arpacılar 5. aşıcılar 6. aşdarcılar 7. aynacılar 8. bacacılar 9. bāğcılar 10. bāğçevānlar 11. bal mūmcılar 12. balıkçılar 13. bārūtcılar 14. bakırcılar 15. bakıkcılar 16. başmacılar 17. berberler 18. beyzciler 19. bezzāzlar 20. boyacılar (2) 21. bozacılar 22. börekçiler 23. cāmcılar 24. cemmāzlar(?) 25. cigerciler (2) 26. çakmakçılar 27. çañağcılar 28. çarkcılar (2) 29. çırbıcılar 30. çorabcılar 31. çömlükçiler (2) 32. çörekçiler 33. çubukçılar 34. çukacılar 35. damkacılar 36. debbāğ

37. degirmenciler 38. desdereciler 39. divārcılar 40. divīdciler 41. doğramacılar 42. dörpüciler 43. duğūcılar 44. duḡāncılar 45. duḡān kıyıcılar 46. dügmeciler 47. dülgerler 48. egeciler 49. ekmekciler 50. eñserciler 51. esīrciler 52. eskiciler 53. fenerciler 54. fesciler 55. filcāncılar (2) 56. gözlemeciler 57. ḡaffāflar 58. ḡakkāklar 59. ḡalıcılar 60. ḡallāclar 61. ḡammāllar 62. ḡaşırcılar 63. ḡelvācılar 64. ḡoraşāncılar 65. ḡoşābcılar 66. ırkātılar 67. igneciler (2) 68. imāmeciler 69. ipekçiler 70. iplikçiler 71. iskemleciler 72. kabaucılar 73. kadāyırcılar 74. kafesciler 75. kāḡıtcılar 76. kahveciler 77. kalaycılar 78. kalıbcılar 79. kalyoncılar 80. kañtarcılar 81. karulacılar (?) 82. kaşşāblar (3) 83. kaşşarlar 84. kaşıkcılar 85. kavurcılar [lar] 86. kavuvcılar 87. kayıkcılar 88. kazāncılar 89. kazzāzlar 90. kebābcılar 91. keçeciler 92. kelesteciler 93. kerpiciler 94. keserciler 95. keşkekciler 96. kettāncılar 97. kılabdāncılar (2) 98. kılıccı 99. kıncılar 100. kıymacılar 101. kirecciler 102. kiremitciler 103. kirişciler 104. kolancılar 105. koltuvcılar 106. kopçacılar 107. kömürçiler 108. kubūrcılar 109. kumbaracılar 110. kundavcılar 111. kuru yemişciler 112. kuşacılar 113. kuşucılar (2) 114. küpciler 115. kürkciler 116. laḡımcılar 117. leblebīciler 118. limoncılar 119. lüleciler 120. maşascılar 121. meyḡāneciler 122. mezārcılar 123. misvākcılar 124. muḡallebciler 125. mücellidler 126. mühreciler 127. mürekkebciler 128. mūmcılar 129. mūtaflar 130. nalbant 131. nalburlar 132. nalçacılar 133. naḡḡāşlar 134. oduncılar 135. oturavcılar 136. örekciler 137. örnekçiler (?) 138. örücüler 139. paşdırmacılar 140. pabuccılar 141. pambuvcılar 142. parmavcılar 143. paşdırmacılar 144. pekmezçiler (2) 145. bıçak[çı]lar 146. pirincciler 147. sā'atçiler 148. şābūncılar (2) 149. şafrancılar 150. şaḡḡāflar 151. şamancılar 152. şandıkçılar 153. şarāclar (2) 154. sebzevātıcılar 155. sepetçiler 156. sırıkcılar 157. simitçiler 158. sirkeçiler 159. şālıcılar 160. şekerçiler 161. şerbetçiler 162. şīşeciler 163. tācirler 164. taḡmīsciler 165. tekneçiler 166. tekyeciler 167. tellāklar 168. temürçiler 169. tenekeçiler 170. terlikçiler 171. terzī 172. tesbiḡciler 173. taravcılar 174. taşcılar 175. tavuvcılar 176. topcılar 177. tökmeciler 178. turşucular 179. tuzcılar 180. tūlbentçiler 181. tūtūn kıyıcılar 182. unkapancılar 183. usturacılar 184. vezneçiler 185. yaḡcılar 186. yaşdıkcılar 187. yaḡlıkcılar 188. yemenīci 189. yoḡurtcılar 190. yorgāncılar 191. yumurtacılar 192. zeytūncılar 193. zeytūnyaḡcılar

1.3. Eserin dil özellikleri 18. yüzyıl, Osmanlı Türkçesinin Timurtaş'ın (1997: 2) ve Duman'ın (1998:1) "Klasik Osmanlıca", Deny'nin (1941: II) "Eski Osmanlıca", Erdal'ın (1994: 96) "Orta Osmanlıca", Develi'nin (1998: 27) "Yeni Türkiye Türkçesi" olarak nitelendirdiği döneme dâhil edilmektedir. Develi, 18. yüzyılı bugünkü standart yazı dilimize temel teşkil eden "Yeni Türkiye Türkçesi"nin ses düzeninin esaslı olarak oluştuğu bir dönem olarak görmektedir ve 18. yüzyılı önceki dönemlerden ayıran fonolojik özellikleri dudak uyumları sürecinin tamamlanmış olması, Eski Türkiye Türkçesindeki kelime başı /i/ fonemlerinin /è/ye dönüşmesi, bazı eklerde görülen, ancak henüz tamamlanmamış olan /ŋ/ > /n/ gelişmesi şeklinde sıralamıştır (1998: 31-32). Çalışmanın bu bölümünde eserin dil özellikleri "yazım özellikleri, ses ve şekil bilgisi özellikleri" başlıkları altında incelenmiş ve eser yazıldığı döneme göre değerlendirilmiştir. 1.3.1. Yazım özellikleri Eser dönemin söyleyiş özelliklerini yansıtmaktadır ancak gerek sözcük yazımında unutulmuş sesler, ekler, sözcükler gerekse de sözcüklerin ikili yazılımı, iyelik çekim sıralamasındaki ve fiil çekimlerindeki düzensizlik eserin özensiz yazıldığını göstermektedir. Eserde bazı sözcük ya da eklerdeki ünlüler harekeli yazılmıştır; bunlardan birkaçı şöyledir: ; ; ; ; ; Eserde sözcük ya da eklerdeki ünlüler bazen de okutucu harflerle yazılmıştır; Bu durum Arap harflerinin sözcük ve eklerin okunmasındaki yetersizliklerini bir nebze olsun azaltmaktadır ve 18. yüzyıl Türkçesi hakkında sözcüklerin söyleniş ve eklerin ses düzeni hakkında ipuçları vermektedir. Eserde sözcüklerin yazımında ikilikler tespit edilmiştir: 4b/02 kışraḡ/ kışrakları; erik 5b/12/erik 2a/05; tavuḡ/tauvıkları 4a/05; kurd/ḡurtları 4b/08, 4a/12; kaḡır 1b/09/kaḡır 4a/12; 5a/02 tūḡı tūḡum tūḡun tūḡimiz tūḡiñiz tūḡileri geldi 4a/09 kuzı kuz[u]m kuzunḡ kuzumuz kuzıñız kuzılar[ı] yiyelim Sözcük sonundaki -ç sesi pabuçları 3b/04 ve kılıçları 3a/05 sözcükleri dışında cim (ج) ile yazılmıştır. Eserin yazım özellikleri yazarın yer yer söyleyişe yer yer de eski imlaya uygun yazdığını bu bakımdan metinde tutarlılık olmadığını göstermektedir. 1.3.2. Ses bilgisi özellikleri Dil Uyumu: 16-18. yüzyıllardaki Osmanlı Türkçesi metinlerinde olduğu gibi eserdeki eklerde de dil uyumu tamdır. Dudak Uyumu: Kartallıoḡlu'na göre Osmanlı Türkçesindeki dudak uyumu 16.

yüzyılda “uyumsuzluk- düzensizlik”, 17. yüzyılda “düzensizlik-geçiş” ve 18. yüzyılda “geçiş-uyum” safhalarındadır (2011: 70). H. 1201/M.1786 tarihli Hāzā Kitāb-ı Sarf-ı Türkî’nin dudak uyumuna göre “geçiş-uyum” niteliğini taşıdığı görülmektedir. Arap harfli metinlerde dudak uyumunun takibi harekeli metinlerde daha kolaydır çünkü Kartallıoğlu’nun da ifade ettiği gibi “Arap harfli metinlerdeki imla kalıplaşması, bu alfabenin bırakıldığı tarihe kadar devam etmiş; dil tarihi içinde meydana gelen değişmeler, Arap imlaya çok az yansımıştır.” (2011: 19). Hāzā Kitāb-ı Sarf-ı Türkî’de kimi sözcüklerin harekeli yazıldığı ve okutucu ünlülerle kullanıldığı ve yer yer kalıplaşmış imlaya değil söyleyişe (telaaffuz) yer verildiği için eserdeki dudak uyumuna uygun örnekler dikkat çekicidir. Örneğin 10a/01’deki turşucular ve örücüler sözcükleri yazarın dönemin söyleyiş özelliklerini de aktardığını düşündürmektedir çünkü Osmanlı Türkçesinde +cl eki imlası kalıplaşmış eklerden biridir. Aynı durum kurd sözcüğünün iyelik çekiminde de görülmektedir: Yine ko- 5a/08 ve dur- 5a/10 fiillerinin kişilere göre öğrenilen geçmiş zaman çekimi de eserde yer yer söyleyişin esas alındığını göstermektedir: Metinde görülen geçmiş zamanın 3. teklik/çokluk çekiminin yuvarlak tabanlardan sonra hep düz ünlülü olduğu görülmektedir ancak görülen geçmiş zaman ekinin diğer kişi çekimlerinde “geçiş-uyum özelliği” görülmektedir. Eserin şekil bilgisi özelliklerinin incelendiği bölümden anlaşılacağı üzere dudak uyumuna aykırı kullanımlar da fazladır Bu durum yazarın eski yazı geleneğine uyararak yazmasına da bağlanabilir: Ünsüz Uyumu: Hāzā Kitāb-ı Sarf-ı Türkî’de ünsüz uyumunu konu alan ekler ilk seslerine göre C, D sınıfındadır. Metinde geçen +cl isimden isim yapma eki ünsüz uyumuna uymamaktadır. Tonlu ve tonsuz tabanlardan sonra hep cim (ç) ile yazılmıştır. D sınıfı ekler ise daima (-) ile yazılmıştır dolayısıyla tonsuz tabanlardan sonra ünsüz uyumuna uyulmadığı görülmektedir. Bununla birlikte bazı sözcüklerde (-) harfi üzerine şedde konulmuştur: Buradaki git- fiilindeki gibi (-) harfi üzerine şedde konulması tonsuz tabanlardan sonra ünsüz uyumuna bir işaret olarak yorumlanabilir. Çık- fiilinde ise şedde kullanılmamıştır: Bildirme ekinde de tonsuz tabanlardan sonra ünsüz uyumuna uyulmamıştır: Ünlü değişimleri: 18. yüzyıl sözcük başındaki /i/ fonemlerinin /è/’ye dönüştüğü bir dönemdir ancak metinde vir- 5a/07 fiili ye ile yazıldığı üstün veya esre ile harekelenmediği için /i/’li okunmuştur: Bunun yanında ; ; ; ; şeklinde yazılan ye- fiili /e/’li okunmuştur. Ünsüz değişimleri: Metindeki düzenli ünsüz değişimleri dışında dikkati çeken ünsüz değişimleri t->d- ve -r->-l- değişimidir. Metindeki t->d- değişimini dörpüciler 10/07, damkacılar 9b/06 gibi sözcükler örneklerken sözcük başında t- ünsüzünün korunduğunu gösteren ton 3b/01, temürçiler 9a/01, taşcılar 8b/06, tuzcılar 8b/06, tökmeciler 10a/07 gibi örnekler de vardır. Metin içerisinde aynı kelimenin /t/ ‘li ve /d/’li şekillerinin bir arada kullanımına rastlanmamıştır. Metinde -r->-l- değişimini kelesteciler 9b/02 sözcüğü örneklemektedir. 1.3. 3. Şekil bilgisi 1.3.3.1. İsim çekim ekleri Çokluk eki: Eserin 8b-10a arasındaki varaklarında sıralanan 18. yüzyıl İstanbulu’nun meslek isimlerinin tamamı çokluk eki almıştır: +lar, +ler: şarâclar 8b/03, ipekçiler 9a/06... Hal ekleri +a: atlara 3b/06 +da: zamânda 7b/02, 7b/05 Bildirme ekleri : +dır, +dir: güzeldir 6a/02, dilberdir 6a/03, bāğdır 6a/09, hāğdır 6a/09. İyelik ekleri Eserin başında yalın halleri verilen isimlerin iyelik çekiminde düzensizlikler olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin 4b/04 arslan sözcüğünün iyelik çekimi sıralanırken 3. çokluk kişi çekimi unutulmuştur. Bunun yanında isimlerin iyelik çekimi yapılırken 3. teklik kişi çekimine yer verilmemiştir. Ayrıca kimi sözcüklerde iyelik çekimi yapılırken kişi sırasına uyulmadığı görülmektedir: 4b/09 ayu ayuñ ayum ayumuz ayuñuz ayuları geldi 6b/02 bāğ bāğ.ım bāğ.ıñ bāğ.ıñız bāğ.ımız bāğ.ların +(i)m, +(i)m, +(u)m, +(ü)m: şam’ dānım 2b/01, gözüm 6a/04, ibriğim 2b/06, kurdum 4b/08, papucum 3b/04, öküzüm 4b/01, tūtum 5a/02. (Dudak uyumuna uymayan sözcük: kapudım 3a/07) +(i)ñ, +(i)ñ, +(u)ñ, +(ü)ñ: alacañ 3b/13, sofrañ 3a/02, biberiñ 6b/11, yeñibahāriñ 6b/09, yelegiñ 3a/12, papucuñ 3b/04, göğsüñ 6a/08. (Dudak uyumuna uymayan sözcükler: güliñ 6b/04, sünbüliñ 6b/05, kapudıñ 3a/07, kimyüñ 6b/10, öküzüñ 4b/01) +ı: eşnāfı 8b/02 ve +sı, +si, +su, +sü: senāsı 7b/06 +(i)miz, +(i)miz, +(u)muz, +(ü)müz: çizmemiz 3b/05, devemiz 4b/03 kaymağımız 5b/01, cevizimiz 5b/06, göğsümüz 6a/08, kurdumuz 4b/08. (Dudak uyumuna uymayan sözcükler: bülbülimiz 4b/12, öküzümüz 4b/0, horuzumuz 4a/04, papucumuz 3b/04, kapudımız 3a/07) +(i)ñız, +(i)ñiz, +(u)ñuz, +(ü)ñüz: hoşābıñız 2b/10,

şekeriniz 2b/11, kurdunuz 4b/08, gögsünüz 6a/08 (Dudak uyumuna uymayan sözcükler: öküzünüz 4b/01, koyunuz 4a/08, horunuz 4a/04, tavuğunuz 4a/05, kapudunuz 3a/07, üzünüz 5b/05, amrüdünüz 5b/08, göziğiniz 6a/04, köşkiğiniz 6b/01, sünbülüğiniz 6b/05, kimyünüz 6b/10...) +ları: şam'dānları 2b/02, şuları 2b/09, şekerleri 2b/11, eşnāfları 8b/01

1.3.3.2. Fiil çekim ekleri Şekil ve zaman ekleri Haber kipleri Metinde haber kiplerinin geniş zaman, gelecek zaman, görülen geçmiş zaman örneklerine rastlanmıştır. Görülen geçmiş zaman eki -dım, -dim, -dum, -düm: aldım 5a/06, gitdim 5a/05, kodum 5a/08, döndüm 5a/12. Olumsuz: sevmedim 8a/03 -dın, -dın, -dın, -dün: okusaydın 8a/10, geldiğin 5a/04, döndün 5a/12, şordun 5a/11 (Dudak uyumuna uymayan sözcükler: buldın 5a/09, virdün 5a/07, çevirdün 5a/13, aldun 5a/06) -dı, -di, -du, -dü : geldi 2a/01, gitdi 2a/01, aldı 2a/01, virdi 2a/01, kodı 2a/01, kordu 2a/01, buldı 2a/02, durdu 2a/02, şordu 2a/02, döndü 2a/02, çıktı 2a/02, çevirdi 2a/03 -duk, -dik, -duk, -dük: çevirdik 5a/13, bulduk 5a/09, döndük 5a/12, okusaydık 8a/10. (Dudak uyumuna uymayan sözcükler: alduk 5a/06, virdük 5a/07) -dınız, -diniz, -dunuz, -dünüz: yediniz 7b/06, gelseydiniz 7b/03, gitdiniz 5a/05, döndünüz 5a/12 (Dudak uyumuna uymayan sözcükler: aldunuz 5a/06, çevirdiniz 5a/13) -diler: yediler 7b/06, içdiler 7b/06 Geniş zaman: -ar, -er: korkarım 8a/02, severim 8a/02 Olumsuz: sevmem 8a/03, sevmezim 8a/03. Gelecek zaman -iser, -isar: seviserim 8a/02 -se gerek: sevsem gerek 8a/02 -ecek, -acak: seveceğim 8a/02 Tasarlama kipleri Metinde tasarlama kiplerinden emir kipi çekiminin örneklerine rastlanmıştır. Emir kipi: -sın, -sin, -sun, -sün: gelsin 2b/04, gelsün 2b/06, 3a/01, berekāt virsin 7b/07, ziyāde olsun 7b/08 -elim: binelim 3b/06, içelim 2b/05, yiyelim 2b/08, giyelim 3a/07. Fiillerin birleşik çekimleri Görülen geçmiş zamanın hikâyesi geldim idi 7b/01, geldin idi 7b/01, geldik idi 7b/01, geldinizdi 7b/01, geldiler idi 7b/02, yedim idi 7b/04, sevdim idi 8a/01. Olumsuz: yemedin idi 7b/04, yemedi idi 7b/04, yemedilerdi 7b/04, sevmedim idi 8a/04, sevmedim idi 8a/06, sevmedin idi 8a/06, sevmedik idi 8a/06, sevmedilerdi 8a/06 Geniş zamanın hikâyesi güzel olurdu 7b/03, sever idim 8a/01, eyü olurdu 8a/10. Olumsuz: sevmezdim 8a/03, 8a/04, sevmez idim 8a/07, sevmez idin 8a/07, sevmez idik 8a/07, sevmezler idi 8a/07. Gelecek zamanın hikâyesi sevecek idim 8a/01, 8a/09, sevecek idin 8a/09, sevecek idik 8a/09, seveceklerdi 8a/10. Olumsuz: sevmeyecektim 8a/03, sevmesem gerek idi 8a/08, sevmesen gerek idi 8a/08, sevmesek gerek idi 8a/08, sevmeseler gerek idi 8a/09. Şart kipinin hikâyesi gelseydim 7b/02, gelseydin 7b/02, gelseydik 7b/03, gelseydiniz 7b/03, gelselerdi 7b/03, sevsem idi 8a/01, sevseydim 8a/05, sevseydin 8a/05, sevseydik 8a/05, sevseydiniz 8a/05, sevselerdi 8a/05, okusaydım 8a/10, okusaydın 8a/10, okusaydık 8a/10, okusalardı 8a/10. Gereklilik kipinin hikâyesi sevmem gerek idi 8a/04

1.3.3.3. Yapım ekleri +cı, +ci, +cu, +cü: tırşucular 10a/01, örücüler 10a/01, abâcılar 9a/01, desdereciler 9b/02 (Bunun yanında dudak uyumuna uymayan örnekler çok fazladır: pabuccı 8b/02, bārūtçılar 9a/02, tavuğcılar 9b/10, topçılar 10a/05, tuzcılar 8b/06, yoğurtçılar 9b/01, dörpüciler 10/07...) 2. Metin HĀZĀ KĪTĀB-I ŞARF-I TŪRKĪ 1b/01 şam'dān mīkrāş mŭm çubuk ibrīk 1b/02 kahve māşa şerbet hoşāb şeker tuz 1b/03 ekmek panayır şofra kaşık bıçak kılıc 1b/04 tüfenk kaput binış kürk kaftān 1b/05 entāri yelek gömlek tön çaķşır 1b/06 mest pabuc çizme at rāht bāht 1b/07 yemānī yağlık peşkir çuka alaca abā 1b/08 kebe kedi horuz tavuk kaz ördek 1b/09 koyun kuzu keçi manda katır eşek 1b/10 öküz kışrağ deve arslan kaplan 1b/11 tilki köpek kurd ayu tavşan keklik 1b/12 bülbül serçe kanarya tūṭī kumrı şāhin 2a/01 geldi gitdi aldı virdi kodı kordu 2a/02 buldı durdu şordu döndü çıktı 2a/03 çevirdi süd kaymak yağ bal incir 2a/04 üzüm ceviz alma amrūd nār kiras 2a/05 ayva erik kaysı şeftāli el ayak 2a/06 göz kulak baş arka göğüs ağız 2a/07 ev konak çadır köşk bağ bağçe 2a/08 gül sünbül lāle karanfil zencebīl yenibahār 2a/09 kimyūn biber dārçin sināmekī dār-ı fŭlŭl besbāse 2a/10 kebābiyye kardaş kanı 'ūdŭl-kaḥr kalem-i cengār kaķŭle çivit 2a/11 kŭkŭrt kırmız loṭŭr māzī rastık nışādır 2a/12 göz taş 2a/13 Hindŭstān cevizi za'ferān günlük 2a/13 kara zirre kaşnı yüzlük(?)2 şaķıķbrız peyğamber ağacı 2b/01 şam'dān benim şam'dānım şam'dānıñ şam'dānımız şam'dānınız 2b/02 şam'dānları mīkrāş mīkrāşım mīkrāşın mīkrāşımız mīkrāşınız mīkrāşları 2b/03 mŭm mŭmum mŭmun mŭmumuz mŭmunuz mŭmları yandı 2b/04 çubuk çubuğum çubuğun çubuğumuz çubuğunuz çubukları gelsin 2b/05 tütün tütünüm tütünüñ tütünümüz tütünüñüz tütünleri içelim 2b/06 ibrīk ibrīgim ibrīgün

ibrîgımız ibrîgınız ibrîkleri gelsün 2b/07 kahve kahvem kahven kahvemiz kahveniz kahveleri içelim 2b/08 ta'âm ta'âmım ta'âmın ta'âmımız ta'âmınız ta'âmları yiyelim 2b/09 şu şuyum şuyun şuyumuz şuyunuz şuları içelim 2b/10 hoşâb hoşâbım hoşâbın hoşâbımız hoşâbınız hoşâbları 2b/11 şeker şekerim şekerin şekerimiz şekeriniz şekerleri geldi 2b/12 tuz tuzum tuzın tuzumuz tuzunuz tuzları geldi 2b/13 ekmek ekmegim ekmegin ekmegimiz ekmeginiz ekmekleri yiyelim 3a/01 panayır panayırım panayırın panayırımız panayırınız panayırılar gelsün 3a/02 şofra şofram şofran şoframız şofranız şofralar[i] geldi 3a/03 kaşık kaşığım kaşığın kaşığımız kaşığınız kaşıkları geldi 3a/04 bıçak bıçağım bıçağın bıçağımız bıçağınız bıçakları geldi 3a/05 kılıc kılıcım kılıcın kılıcımız kılıcınız kılıçları geldi 3a/06 tüfenk tüfengim tüfengin tüfengimiz tüfenginiz tüfenkleri 2 Yüzlük sözcüğünün “peçe, nikap, yüz örtüsü; doğarken bazı çocukların yüzünde kalan döl kesesi parçası.” (TTS, <https://sozluk.gov.tr/>) anlamlarının yanı sıra “ekmek fırınına atılan odun, bir çocuk oyunu, kılıf” (TDK, Derleme Sözlüğü, DS, <https://sozluk.gov.tr/>) anlamları vardır. Metinde yüzlük sözcüğü bitki adları içinde sayıldığı için yüzerlik/üzerlik sözcüğünün bir varyantı olabilir. Nitekim DS’de üzerlik sözcüğünün diğer karşılıkları “ilezik, üzellik, [üzerik, üzerlik, üzerrik, üzerriyh, yüzerlik, yüzellik” şeklindedir. 3a/07 kaput kapudım kapudın kapudumuz kapudunuz kapudları giyelim 3a/08 biniş binişim binişin binişimiz binişiniz binişleri giyelim 3a/09 kürk kürküm kürkün kürkümüz kürkleri giyelim 3a/10 kaftân kaftânım kaftânın kaftânımız kaftânınız kaftânları 3a/11 entâri entârim entârin entârimiz entâriniz entâril[i] 3a/12 yelek yelegim yelegin yelegimiz yeleginiz yelekler[i] giyelim 3a/13 gömlek gömlegim gömlegin gömlegimiz gömleginiz gömlekleri giyelim 3b/01 ton tonum tonun tonumuz tonunuz tonlar[i] giyelim 3b/02 çakşır çakşırım çakşırın çakşırımız çakşırınız 3b/03 mest mestim mestin mestimiz mestiniz mestleri giyelim 3b/04 papuc papucum papucun papucumuz papuçları giyelim 3b/05 çizme çizmem çizmen çizmemiz çizmeniz çizmeler[i] giyelim 3b/06 at atım atın atımız atınız atlara binelim 3b/07 rāht rāhtım rāhtın rāhtımız rāhtınız rāhtları 3b/08 bāht bāhtım bāhtın bāhtımız bāhtınız bāhtları 3b/09 yemānī yemān[i]m yemān[i]n yemān[i]miz yemān[i]niz yemānileri giyelim 3b/10 yağlık yağlığım yağlığın yağlığımız yağlığınız yağlıkları 3b/11 peşkir peşkirim peşkirin peşkirimiz peşkiriniz peşkirleri 3b/12 çuka çuk[a]m çuk[a]n çukamız çukanız çukaları 3b/13 alaca alac[a]m alac[a]n alacamız alac[a]nız alacaları 4a/01 abā abām abān abānız abāmız abāları giyelim 4a/02 kebe keb[e]m keb[e]n kebemiz kebeniz kebeleri geldi 4a/03 kedi kedim kedin kedimiz kediniz kedileri geldi 4a/04 horuz horuzum horuzun horuzumuz horunuz horuzları 4a/05 tavuk tav[u]m tav[u]n tavuğumuz tavuğunuz tavukları 4a/06 kaz kazım kazın kazımız kazınız kazları yiyelim 4a/07 ördek ördegim ördeğin ördegimiz ördeğiniz ördekleri 4a/08 koyun koyunum koyunun koyunuz koyunlar[i] yiyelim 4a/09 kuzu kuz[u]m kuzun kuzumuz kuzunuz kuzular[i] yiyelim 4a/10 keçi keçim keçimiz keçiniz keçileri geldi gitdi 4a/11 manda mandam mandan mandamız mandanız mandalar[i] 4a/12 katır katırım katırın katırımız katırınız katırları 4a/13 eşek eşegim eşegin eşegimiz eşeğiniz eşekleri 4b/01 öküz öküzüm öküzün öküzümüz öküzünüz 4b/02 kışrağ kışrağım kışrağın kışrağımız kışrağınız kışrakları 4b/03 deve devam deven devamız deveniz develer[i] geldi 4b/04 arslan arslanım arslanın arslanımız arslanınız 4b/05 kaplan kaplanım kaplanın kaplanımız kaplanınız kaplanları 4b/06 tilki tilkim tilkin tilkimiz tilkiniz tilkileri geldi 4b/07 köpek köpegim köpeğin köpegimiz köpeğiniz köpekleri 4b/08 kurd kurdum kurdun kurdumuz kurdunuz kurtları 4b/09 ayu ayun ayum ayumuz ayunuz ayuları geldi 4b/10 tavşan tavşanım tavşanın tavşanımız tavşanınız tavşanları 4b/11 keklik kekligim kekligin kekligimiz kekliginiz keklikleri 4b/12 bülbül bülbülüm bülbülün bülbülümüz bülbülünüz bülbüller[i] geldi 4b/13 serçe serçem serçen serçemiz serçeniz serçeleri 5a/01 kanarya kanaryam kanaryan kanaryamız kanaryanız kanaryalar[i] geldilerdi 5a/02 tütü tütüm tütün tütümüz tütüniz tütüleri geldi 5a/03 şahin şahinim şahinin şahinimiz şahininiz şahinleri 5a/04 geldi geldim geldin geldik geldiniz geldiler idi ammā 5a/05 gitdi gitdim gitdin gitdik gitdiniz gitdilerdi 5a/06 aldı aldim aldın aldık aldınız aldılar 5a/07 virdi virdim virdün virdük virdünüz 3 Bu satırda çakşır sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi çakşırıları unutulmuştur. 4 Bu satırda horuz sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi horuzları unutulmuştur. 5 Bu satırda öküz sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi öküzleri unutulmuştur. 6 Bu

satırda arslan sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi arslanları unutulmuştur. 5a/08 kodı kodum kodun koduk kodunuz kodlardı 5a/09 buldı buldum buldın bulduk buldunuz buldıldadı 5a/10 durdı durdum durduñ durduk durdunuz7 5a/11 şordı şordum şorduñ şorduk şordunuzdı8 5a/12 döndi döndüm döndüñ döndük9 döndünüz döndiler 5a/13 çevirdi çevirdüm çevirdüñ çevirdik çevirdiñüz10 5b/01 kaymak kaymağım kaymağın kaymağımız kaymağınız kaymakları 5b/02 yağ yağım yağın yağımız yağınız yağları 5b/03 bal balım balın balımız balınız balları geldi 5b/04 incir incirim inciriñ incirimiz inciriñiz incirleri 5b/05 üzüm üzümüm üzümün üzümimiz üzümünüz11 5b/06 ceviz cevizim ceviziñ cevizimiz ceviziñiz cevizleri 5b/07 alma almam alman almamız almanız almaları geldi 5b/08 amrüd amrüdüm amrüdün amrüdümüz amrüdünüz12 5b/09 nâr nârim nâriñ nârimiz nâriñiz nârlar[i] geldi 5b/10 kiras kirasım kirasın kirasımız kirasınız kirasları 5b/11 ayva ayvam ayvan ayvamız ayvanız ayvalar[i] geldi 5b/12 erik erikim erikün erikimiz erikünüz erikleri 5b/13 kaysı kaysım kaysın kaysımız kaysınız kaysıları 6a/01 şeftâli şeftâlim şeftâlin şeftâlimiz şeftâliniz şeftâlleri yiyelim 6a/02 el elim elin elimiz eliniz elleri geldi güzeldir 6a/03 ayak ayağım ayağın ayağımız ayağınız ayakları dilberdir 6a/04 göz gözüm göziñ gözimiz göziñiz gözler[i] gördilerdi 6a/05 kulağ kulağım kulağın kulağımız kulağınız kulağları işitdi 6a/06 baş başım başın başımız başınız başları mahbûb 6a/07 arka arkam arkan arkamız arkanız arkaları dilber 6a/08 göğüs göğsüm göğsün göğsümüz göğsünüz göğüsleri bāğdır 6a/09 ağız ağızım ağızın ağızımız ağızınız ağızları hākdır 6a/10 ev evim evin evimiz eviniz evleri buldıldadı 6a/11 konağ konağım konağın konağımız konağınız konağları 6a/12 çārdağ çārdağım çārdağın çārdağımız çārdağınız13 6a/13 çādır çādırım çādırın çādırımız çādırınız çādırları 6b/01 köşk köşküm köşkin köşkimiz köşkiniz köşkleri 6b/02 bāğ bāğım bāğın bāğınız bāğımız bāğları 6b/03 bāğçe bāğcem bāğçen bāğçemiz bāğçeniz bāğçeleri 6b/04 gül gülüm gülün gülümüz gülünüz gülleri 6b/05 sūnbül sūnbülüm sūnbülin sūnbülümüz sūnbülünüz sūnbülümüz sūnbülünüz sūnbülleri 6b/06 lāle lālem lālen lālemiz lāleniz lāleleri 6b/07 karanfil karanfilim karanfilin karanfilimiz karanfiliniz karanfilleri 6b/08 zencebīl zencebīlim zencebīlin zencebīlimiz zencebīliniz zencebīlleri 6b/09 yeñibahār yeñibahārim yeñibahārin yeñibahārimiz yeñibahāriñiz14 6b/10 kimyūn kimyūnum kimyūnün kimyūnümüz kimyūnünüz kimyūnları 6b/11 biber biberim biberin biberimiz biberiniz biberler biberleri 6b/12 dārçīn dārçīnim dārçīnin dārçīnimiz dārçīniñiz dārçīnları 6b/13 ‘anber ‘anberim ‘anberin ‘anberimiz ‘anberiniz ‘anberleri 7Bu satırda dur- fiilinin görülen geçmiş zaman 3. çokluk şahıs çekimi durdılar unutulmuştur. 8 Bu satırda sor- fiilinin görülen geçmiş zaman 2. çokluk çekimi sorduñuz yerine görülen geçmiş zamanın hikāye 2. çokluk çekimi şorduñuzdi verilmiş; sonrasında 3. çokluk şahıs çekimi sordılar unutulmuştur. 9 Metinde dön- fiilinin görülen geçmiş zaman çokluk birinci kişi çekimi şeklinde yazılmıştır ancak metinde görülen geçmiş zaman çokluk birinci kişi çekimi bu sözcük dışında dil uyumuna uygundur, bu da sözcüğün sehven böyle yazıldığını göstermektedir. 10 Bu satırda çevir- fiilinin görülen geçmiş zaman 3. çokluk şahıs çekimi çevirdiler unutulmuştur. 11 Bu satırda üzüm sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi üzümeleri unutulmuştur. 12 Bu satırda amrüd sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi amrüdları unutulmuştur. 13 Bu satırda çārdağ sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi çārdağları unutulmuştur. 14 Bu satırda yeñibahār sözcüğünün 3. çokluk iyelik çekimi yeñibahārları unutulmuştur. 7a/01 günlük günlük günlük günligim günligin günligimiz15 günlükleri 7a/02 yüzerlik yüzerligim yüzerligin yüzerligimiz16 yüzerlikleri 7a/03 minder yaşıdık yorğan çārşaf seccāde kilim halı 7a/04 şāl kuşak şarık duvak kalem kalemtraş kâğıt 7a/05 minder minderim minderin minderimiz minderiniz minderleri 7a/06 yaşıdık yaşıdığım yaşıdığın yaşıdığımız yaşıdığınız yaşıdıkları 7a/07 yorğan yorğanım yorğanın yorğanımız yorğanınız yorğanları 7a/08 çārşaf çārşafım çārşafın çārşafımız çārşafınız çārşafaları 7a/09 seccāde seccādem seccāden seccādemiz seccādeniz seccādeleri 7a/10 şāl şālım şālın şālımız şālınız şāllar şālları 7a/11 kuşak kuşağım kuşağın kuşağımız kuşağınız kuşağları 7a/12 şarık şarığım şarığın şarığımız şarığınız şarıkları 7a/13 kalem kalemim kalemin kalemimiz kaleminiz kalemlerimiz kalemleiniz kesildi 7b/01 geldim idi geldin idi geldik idi geldiñizdi 7b/02 geldiler idi geçmiş zamānda gelseydin gelseydiñ 7b/03 gelseydik gelseydiñiz gelselerdi güzel olurdu 7b/04 ta‘ām yedim idi yemediñ idi yemedi idi yemedilerdi 7b/05 geçmiş zamānda yedim içdim

yediñ içdiñ yedi içdi 7b/06 yedik içdik yediñiz içdiñiz yediler içdiler senâsı 7b/07 berekât virsin 1201 hâr(?)17 7b/08 ziyâde olsun 7b/09 Seveddehü İbrâhim Efendi 8a/01 sevdim idi sevecek idim sevsem idi sever idim 8a/02 severim sevserim sevsem gerek sevecegim ammâ korğarım 8a/03 sevmem sevmezim sevmedim sevmezdim sevmeyecekdım 8a/04 sevmedim idi sevmezdim sevmem gerek idi ammâ 8a/05 sevseydim sevseydiñ sevseydik sevseydiñiz sevselerdi 8a/06 sevmedim idi sevmediñ idi sevmedik idi sevmedilerdi 8a/07 sevmez idim sevmez idiñ sevmez idik sevmezler idi 8a/08 sevmesem gerek idi sevmesen gerek idi sevmesek gerek idi 8a/09 sevmeseler gerek idi sevecek idim sevecek idiñ sevecek idik 8a/10 seveceklerdi okusaydım okusaydiñ okusaydık okusalardı eyü olurdı 8b/01 Bâb u Fî Beyân-ı Eşnâfları 8b/02 terzî eşnâfı debbâğ eşnâfı pabuccı eşnâfı 8b/03 yemenîci eşnâfı nalbant eşnâfı şarâclar eşnâfı 8b/04 keçeciler eşnâfı hallâclar leblebîciler şekerciler 8b/05 kuru yemişçiler beyzciler yumurtacılar bal mûmcılar 8b/06 tekneçiler eşnâfı taşçılar eşnâfı tuzcılar zeytûnyağcılar 8b/07 pirincçiler arpacılar duhâncılar kömürçiler kayıkçılar 8b/08 limoncılar şâbüncılar bakğallar kaşşâblar balıkcılar eşnâfı 9a/01 duhân kıyıcılar bıçağ[çı]lar kılıccı kınıcılar temürçiler 9a/02 kanırcılar kundağcılar bârütcılar nalçacılar boyacılar 9a/03 eskiciler aşcılar bacacılar doğramacılar kafesciler kuşucılar 9a/04 haffâflar fesciler nalburlar berberler sâ atciler eşnâfı 9a/05 tahmîsciler kavurcılar[lar] duğucılar kettâncılar haşırıcılar 9a/06 halıcılar yorgancılar başmacılar boyacılar ipekçiler eşnâfı 9a/07 bakırcılar kazâncılar çarkıcılar kalaycılar pambukçılar eşnâfı 9a/08 paşdırmacılar yağcılar kavukçılar koltuğcılar oturağcılar 9a/09 çağmağcılar mağascılar eşnâfı dügmeciler kabukçılar kolancılar kuşakçılar 9a/10 çukacılar abacılar iplikçiler ipciler ekmekçiler börekçiler 9b/01 çörekçiler gözlemeciler kadâyıfcılar helvâcılar yoğurtcılar 9b/02 dülgerler nakğâşlar kelesteciler kiremitçiler kerpicciler 15 Bu satırda günlük sözcüğünün 2. çokluk iyelik çekimi günligiñiz unutulmuştur. 16Bu satırda yüzerlik sözcüğünün 2. çokluk iyelik çekimi yüzerligiñiz unutulmuştur. 17 ifadesinde hâr sözcüğünün hangi anlamda kullanıldığı anlaşılamamıştır. Arapça kökenli hâr “sıcak, hararetli” anlamına gelmektedir. 9b/03 9b/04 9b/05 9b/06 9b/07 9b/08 9b/09 9b/10 9b/11 10a/01 10a/02 10a/03 10a/04 10a/05 10a/06 10a/07 10a/08 10a/09 10a/10 10a/11 10a/12 tenekeçiler şîşeciler câmcılar aynacılar igneciler imâmeciler çubukçılar parmakçılar örekeçiler tülbentçiler filcâncılar kilitçiler hânı şafrancılar şâbüncılar şandıkçılar tarağcılar lüleciler kazzâzlar bezzâzlar kaşşarlar damğacılar terlikçiler bozacılar şerbetçiler kahveciler kebâbcılar hoşâbcılar pekmezçiler zeytuncılar degirmenciler keşkekciler divîdciler kâğıtçılar mürekkebciler feneciler örnekçiler(?)18 tavukçılar arabacılar çömlcekiler kaşşâblar cigerciler simitçiler keserciler desdreciler çırbcılar hıraşâncılar sebzevâtçılar turşucular sirkeçiler bedesden şahğâflar örücüler tâcirler esîrciler yaşıdıkçılar kılâbdâncılar mûtaflar kürkciler mücellidler mühreciler iskemleciler divârcılar cemmâzlar (?)19 kirecciler eşnâfı hammâllar kuşucılar yine kaşşâblar kirişçiler cigerciler tellâklar kumbaracılar topçılar yağlıkcılar tekyeciler kılâbdâncılar sepetçiler şaraçlar kıymacılar kopçacılar tütün kıyıcılar pekmezçiler kalıbcılar kalyoncılar tökmeciler dörpüciler egeciler lağımçılar ırkatlar açcılar hakğâklar usturacılar tesbiğçiler kaşıkçılar igneciler misvâkcılar muhâllebciler şâlcılar aşdarcılar aşbahâ pazarı(?)20 şırıkcılar çorabcılar çarkıcılar karulacılar(?)21 enşerciler mûmcılar unkapancılar vezneciler meyğâneçiler küpciler çarğakçılar çömlcekiler filcâncılar eşnâfı kubûrcılar mezârcılar bâğcılar bâğçevânlar oduncılar şamancılar 18 19 20 21 Pakalın, karula'yı yakasını direğe veya yakın münasip bir yere bağlamak üzere tertip edilmiş kamçılar şeklinde tanımlamıştır (1993 C. II: 284). Karulacıların görevi ile ilgili bir bilgi bulunamamıştır. 3. Sözlük abâ (<Ar. 'abâ) Yünün dövülmesiyle yapılan kalın ve kaba kumaş. 1b/07, 4a/01 abacı Aba satan kimse. 9a/01 ağız Ağız. 2a/06, 6a/09 akcı Akçı, ipek ve ibrişim iplik (ipek) ve kumaşların rengini açan kimse.10a/07 al- Almak. 2a/01, 5a/06 alaca Birkaç renkli iplikten dokunan, genellikle kırmızı zemin üzerine sarı çubuklu, Anadolu'da çok yaygın bir kumaş cinsi. 1b/07, 3b/13 alma Elma. 2a/04, 5b/07 ammâ (<Ar.) Ama. 5a/04, 8a/02, 8a/04, amrûd (<Far. emrûd) Armut. 2a/04, 5b/08 'anber (<Ar.) Amber balığından çıkarılan güzel kokulu, kül renginde bir madde. 6b/13 arabacı 1. Araba yapan sanatkâr. 2. Araba süren kimse. (Şemseddin Sami, Kâmûs- ı Türkî) 9b/10 arpacı Arpa ve özellikle hayvan yemi satan kimse. (Şemseddin

Sami, Kāmûs-ı Türkî) Yem satan, allaf. (Ahmet Vefik Paşa-Lehçe-i Osmânî) 8b/07 arka İnsanın vücudu, bedeni; vücudun belden boyuna kadar olan sırt kısmı. 2a/06, 6a/07 arslan Aslan. 1b/10 , 4b/04 aşbahâ pazarı (?) 10a/09 aşdarcı Astar satan kimse. 10a/09 aşcı 1. Bir ev veya konakta yemek pişirmekle görevli kimse. 2. Hususi bir dükkânda yemek pişirip para karşılığında satan kimse. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9a/03 at At. 1b/06, 3b/06 ayak Ayak. 2a/05, 6a/03 aynacı Ayna yapan veya satan kimse. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9b/03 ayu Ayı. 1b/11, 4b/09 ayva Ayva. 2a/05, 5b/11 bāb (<Ar.) Kitabın bölümlerinden her biri. a. 8b/01 bacacı Bacacı, baca temizleyen kimse. 9a/03 bāğ (<Far. bāğ) Üzüm kütüklerinin dikili bulunduğu toprak parçası. 2a/07, 6b/02 bāğcı Bağ yetiştiren ve üzümünü satan kimse. 10a/12 bāğçe (<Far. bāğ+çe) Bahçe, Sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer. 2a/07, 6b/02. bāğçevān (<Far.) Mesleği bahçeye bakmak, çiçek, meyve veya sebze yetiştirmek olan kimse, bağban. 10a/12 bāht (<Far. baht) Arabaya koşulan hayvanın kayış takımı. Seyahatnâme'de (264a) "raht u baht" ifadesinde de baht buradaki anlamıyla kullanılmıştır. 1b/06, 3b/08 bakkal (< Ar. baqqāl) Bakkal. 8b/08 bakırcı Bakırdan kaplar yapan sanatkâr. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9a/07 bal Bal. 2a/03, 5b/03 balıkcı Balıkçı. 8b/08 bal mûmcı Bal mumu yapan veya satan kimse. 8b/05 bārūtcı 1. Barut yapan. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 2. Osmanlı Devleti'nde barutçu başının gözetiminde baruthanede barut yapan cebeci ocağına bağlı işçi. 9a/02 başmacı 1. Tülbent üzerine kalıp basan kimse. 2. Basma yapan ve satan kimse. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9a/06 baş Baş, kafa. 2a/06 , 6a/06 bedesden (<Far. bezzâz-istân) İçinde kıymetli eşya, antika, mücevher vb. şeyler satılan, üstü kapalı çarşı. 10a/01 ben Ben, teklik birinci kişiyi gösteren söz. 2b/01 berber (<Far.) Saç ve sakal kesmeyi meslek edinmiş kimse. 9a/04 berekât (<Ar.) Bereketler. b.virsin Allah'a şükürler olsun ki, neyse ki. 7b/07 besbāse (<Ar.) Üzerlik tohumunun beyaz türü. 2a/09 beyân (<Ar.) Açıklama. 8b/01 beyzci Yumurtacı. 8b/05 bezzâz (<Ar.) Bez ve bezden yapılma şeyler satan tüccar, manifaturacı. 9b/06 bıçak Bıçak. 1b/03, 3a/04 biber (<Yun. pipéri< Sans.Pippali) Biber. 2a/09 , 6b/11 bin- Binmek. 3b/06 biniş Çok bol ve geniş cüppe, ferâce. 1b/04, 3a/08 boyacı Boya çeşitlerini hazırlayan ve satan, boyama işi ile uğraşan ve hayatını bununla kazanan adam. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) Seyahatnâme'de boyacıların dükkânlarında renkli bezler boyayıp iplere bu bezleri serdiği aktarılmıştır (Seyahatnâme 1/334) 9a/02, 9a/06 bozacı Boza yapan ve gezerek boza satan kimse. 9b/07 börekci Börek pişirip dükkanında veya sokakta satan kimse. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9a/10 bul- Bulmak. 2a/02, 5a/09, 6a/10 bülbül (<Far.) Bülbül. 1b/12, 4b/12 cāmcı Camcı, cam ticaretini veya cam takmayı meslek edinmiş kimse. 9b/03 cemmāz (?) 10a/03 ceviz (<Ar.) Ceviz. 2a/04, 5b/06 cigerci 1. Koyun ve sığır gibi hayvanların ciğer, yürek, böbrek ve bağırsak gibi kısımlarını satan kimse. 2. Yalnız ciğer pişirip satan kimse. 9b/10, 10a/04 çādır (<Far. çāder) Çadır. 2a/07 , 6a/13 çakmakçı Çakmaklı silâhların çakmaklarını yapan ve tamir eden kimse. 9a/09 çakşır (<Far. çākşūr) Paça bölümü diz üstünde veya diz altında kalan bir tür erkek şalvarı. 1b/05, 3b/02 çañaqçı Çanak yapan veya satan kimse. 10a/11 çārdak (<Far. çehār +Ar. tāk) Çardak. 6a/12 çarkıcı 1. Tekerlekli bileği ile bıçak vb. bileyen kimse. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 2. Gemilerde makine bölümünü yöneten kimse. 9a/07, 10a/10 çārşaf (<Far. çār-şeb) Çarşaf. 7a/03, 7a/08 çevir- Çevirmek. 2a/03, 5a/13 çırbıcı Çırpıcı, eskiden sokaklarda beygirle dolaşarak konak ve evlerden kirlenmiş halıları toplayıp yıkayan ve temizleyen kimselere verilen isim, kassar. 9b/11 çık- Çıkmak. 2a/02 çivit Çin, Yemen ve Hindistan'da yetişen bir bitkiden elde edilen veya sun'î olarak yapılan mâvi renkli toz boya. 2a/10 çizme Çizme. 1b/06, 3b/05 çorabcı 1. Çorap ören, çorap yapan. 2. Çorap satan, çorap ticaretiyle uğraşan. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 10a/09 çömlekci Topraktan çanak, çömlek gibi kaplar yapan veya satan kimse. 9b/10, 10a/11 çörekci Çörek yapan veya satan kimse. 9b/01 çubuk Tütün içmek için kullanılan, ekseri yâsemin, kiraz, gül, pelesenk gibi ağaçlardan yapılan uzun ağızlık. 1b/01, 2b/04 çubukçı 1. Çubuk takımlarının bakımı, tütün temini ve hazırlanması gibi işlere bakan hizmetçi, tütüncü. 2. Tütün içiminde kullanılan çubukları yapan veya satan kimse. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9b/04 çuğa (<Far. çūha) Çuha, yünden dokunmuş, tüysüz, ince ve sık düz kumaş. 1b/07, 3b/12 çukacı Çuha dokuyan veya satan kimse. 9a/10 damkacı Damgacı, damga vurmakla

görevli kimse. 9b/06 dārçîn (<Far.) Tarçîn. 2a/09, 6b/12 dār-ı fülful (<Far. dār +Ar. fulful) Tarçîn tohumu da denen, karabibere benzer, uzun taneli bir baharat çeşidi. 2a/09 debbāğ (<Ar.) Deri terbiye eden kimse, tabak, sepici. 8b/02 degirmenci Un değirmeni işleten, un değirmeni çalıştıran kimse. 9b/08 desdereci Testereci. 9b/11 deve Deve. 1b/10, 4b/03 dilber (<Far.) Gönül kendine çeken, güzel. 6a/03, 6a/07 divārcı Duvarcı, duvar ören usta. 10a/03 divīdci Divit yapan veya satan kimse. 9b/09 doğramacı Yapılarda dülgere işi olan kaba ahşap kısımlar dışındaki kapı, pencere, raf vb. ağaç işlerini yapan kimse. 9a/03 dön- Dönmek. 2a/02, 5a/12 dörpüci Doğrama ve kesme gibi iş kollarında kullanılan aletleri keskinleştiren, kullanılır hâle getiren. (Y. Yücel, Es'ar Defteri 27.s.) 10a/07 duğücü Terayağı yapan ve satan kimse. 9a/05 duhāncı Tütün yetiştiren veya satan kimse. 8b/07 duhān kıyıcı Ham tütünü kıyıp satan kimse. 9a/01 dur- Durmak. 2a/02, 5a/10 duvağ Duvak, gelinin başını, bazen de yüzünü örten dantel veya tül den örtü. 7a/04 dügmeci Ismarlama düğme yapan veya düğme satan kimse. 9a/09 dülgere Yapıların kapı, pencere dışındaki kaba tahta ve ağaç işlerini yapan usta. 9b/02 egeci Eğeci, ege ile iş gören maden vb. şeyleri eğeleyen kimse. 10a/07 ekmek Ekmek. 1b/03, 2b/13 ekmekci Ekmek yapan ve gezdirip satan kimse. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9a/10 el El. 2a/05, 6a/02 encir (<Far.) İncir. krş. incir 5b/04 eñserci Çivici. 10a/10 entāri (<Ar.). Genellikle tek parçalı kadın giyeceği. 1b/05, 3a/11 erik bk. erik 2a/05 erik Erik. krş. erik 5b/12 esirci Köle ve cariye alıp satan, bunun ticaretini yapan kimse. 10a/02 eskici 1. Eski elbiseler vb. alıp satan kimse. 2. Eski ayakkabı vb. tamir eden kimse. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9a/03 eşnāf (<Ar.) Küçük sermaye ve zanaat sahibi. 8b/01, 8b/02 (3) , 8b/03 (3) , 8b/04, 8b/06(2), 8b/08, 9a/04, 9a/06, 9a/07, 9a/09, 10a/03, 10a/11 eşek Eşek. 1b/09, 4a/13 ev Ev. 2a/07, 6a/10 eyü İyi. e. ol- Yerinde olmak. 8a/10 fenerci Fenerci, tulumba takımında feneri taşıyan tulumbacı. 9b/09 fesci Fes yapan veya satan kimse. 9a/04 fi (<Ar.) İçinde, içine, hakkında, üzere, dair. 8b/01 filcāncı Fincan ve ona benzer şeyleri yapan veya satan kimse. 9b/05, 10a/11 geçmiş Mazi. g. zamān Mazi. 7b/02 gel- Gelmek. 2a/01, 2b/04, 2b/06, 2b/11, 2b/12, , 3a/01, 3a/02, 3a/03, 3a/04, 3a/05, 4a/03, 4a/10, 4b/03, 4b/06, 4b/09, 4b/12, 5a/01, 5a/02, 5a/04, 5b/03, 5b/07, 5b/09, 5b/11, 6a/02, 7b/01, 7b/02, 7b/03 gerek Lazım, icap. (Metinde gereklilik kipi ve –sa gerek kalıbında gelecek zaman işlevindedir) 8a/02, 8a/04, 8a/08, 8a/09 git- Gitmek. 2a/01, 4a/10, 5a/05 giy- Giymek. 3a/07, 3a/08, 3a/09, 3a/12, 3a/13, 3b/01, 3b/03, 3b/04, 3b/05, 3b/09, 4a/01 göğüs Göğüs, bağır. 2a/06, 6a/08 gömlek Gömlek. 1b/05, 3a/13 gör- Görmek. 6a/04 göz Göz. 2a/06, 6a/04 göz taşı Bakır sülfat. 2a/12 gözlemeci Gözleme yapıp satan kimse. 9b/01 gül (<Far. gul) Gül. 2a/08, 6b/04 günlük Günlük, günlük ağacının tütsü olarak kullanılan ve nefese rahatlık veren reçinesi. g. 2a/12, 7a/01 güzel Güzel, hoş. 6a/02 g. ol- İsteğe uygun bir şekil almak, istenildiği gibi olmak. 7b/03 haffāf (<Ar.) Ayakkabı, terlik vb. şeyler yapan ve satan esnaf, kavaf. 9a/04 hākk (<Ar.) Gerçek. 6a/09 hākkāk (<Ar.) Maden, taş, tahta vb. üzerine şekiller, özellikle mühür kazan sanatkar. 10a/08 hālî Halı. 7a/03 hālıcı Halı yapan, satan veya döşeyen. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9a/06 hāllāc (<Ar.) Pamuk veya yünü bu iş için yapılmış bir âletle, tokmak ve yay ile kabartan kimse, pamuk atıcısı. 8b/04 hāmmāl (<Ar.) Ücretle yük taşıyan kimse. 10a/04 hān (<Far.) Serbest meslek sâhiplerine büro veya atölye olarak oda oda veya daire daire kiraya verilen büyük bina. h. (Kilitçiler hānı) 9b/05 hār (?) Ar. Harareti, sıcak. 7b/07 haşirci Hasır yapan, satan veya odalara döşeyen kimse. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9a/05 helvācı Helva pişirerek dükkânında veya sokakta gezerek satan kimse. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9b/01 Hindüstān cevizi Hindistan cevizi. 2a/12 hōraşāncı Duvarcı. 9b/11 hōruz (<Far. hūrūs) Horoz. 1b/08, 4a/04 hoşāb (<Far.) Hoşaf. 1b/02, 2b/10 hoşābcı Hoşaf yapıp satan kimse. 9b/08 ırkāt (<Yun. ergates) Irgat, amele, rençber. 10a/07 i- İmek, cevher fiili. 5a/04, 7b/01, 7b/01, 7b/04, 8a/01, 8a/04, 8a/06, 8a/07, 8a/08, 8a/09 İbrāhim Efendi k.a. Hāzā Kitāb-ı Sarf-ı Türkî'nin yazarı. 7b/09 ibrik (<Ar.) Su koymaya yarayan kulplu, emzikli kap. 1b/01, 2b/06 iç- İçmek. 2b/05, 2b/07, 2b/09, 7b/05, 7b/06 igneci İğne yapan veya satan kimse. Seyahatnâme'de iğnecilerin dükkânlarını çeşit çeşit ibre ve iğnelerle donattıkları aktarılmıştır. (Seyahatnâme 1/8, 1/307) 9b/03, 10a/08 imāmecî Kehribar vb. den çubuk imâmesi vb. yapan kimse. 9b/04 incir bk. encir 2a/03 ipci İp üreten, yapan veya satan kimse. 9a/10 ipekci İpek böceği

yetiştiren veya ipek böceğinden ipek elde edip satan kimse. 9a/06 iplikci İplik yapan veya satan kimse. 9a/10 iskemleci İskemle yapan veya satan kimse. 10a/03 işit- İşitmek. 6a/05 kabukçu (?) Kabukçu. 9a/09 kadâyıfçı Kadayıf yapan veya gezdirip satan kimse. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9b/01 kâğıtçı Kâğıt satan, kâğıt tüccarı. 9b/09 kafesci 1. Pencere kafesi yapan doğramacı. 2. Kafes yapan ve satan kimse. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9a/03 kaftân (<Far. haftân) Ekserisi süslü ve kıymetli kumaştan, boyu diz kapağına veya topuklara kadar inen, önden açık, bazısının kolları yarıya kadar yırtmaçlı, astarsız hafif üst giyeceği.. 1b/04, 3a/10 kahve (<Ar.) Kahve. 1b/02, 2b/07 kahveci 1. Kahve satan kimse. 2. Herkese açık bir yer (kahvehane) işleten kimse. 9b/07 kâğıt (<Far.) Kâğıt. 7a/04 kâğıtçı Kâğıt satan, kâğıt tüccarı. 9b/09 kaķûle (<Ar. kaķulle) Zencefilgillerden, Hindistan, Endonezya, Seylân gibi sıcak iklimlerde yetişen ıtırılı otsu bitki. 2a/10 kalaycı Kalay süren esnaf. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9a/07 kalem (<Ar.) Kalem. 2a/10, 7a/04, 7a/13 kalem-i cengâr (<Ar. kalem +Far. jengâr) Bakır pası cinsinden bir göz taşı, jengar. (Tokat 2014: 329). 2a/10 kalemtırâş (<Ar. kalem +Far. tirâş) Eskiden kamış kalemleri açmakta kullanılan uzun saplı, 15 – 20 santim boyunda küçük bıçak. 7a/04 kalıbcı Kalıp yapan, bir şeyi kalıba geçiren veya kalıp satan kimse. 10a/06 kalyoncu Kalyonlarda çalışan deniz eri, denizci. 10a/07 kanarya (<İsp. canario) Kanarya. 1b/12, 5a/01 kanţarcı 1. Alınip satılanı tartıp vergiyi toplayan memur. 2. Kantar yapan ve satan kimse. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9a/02 kaplan Kaplan. 1b/10, 4b/05 kaput (<Fr. capote) Yağmurluk, üstlük, milvata. 1b/04, 3a/07 karanfil (<Ar.) Karanfil. 2a/08, 6b/07 kara zirre (<T.+Far. zîre) Kara kimyon. 2a/13 kardaş kanı Asya, Meksika ve Antiller'in tropik bölgelerinde yetişen, çeşitli türleri bulunan, odunundan ince marangozluk ve doğramacılıkta faydalanılan ağaç veya ağaççık şeklindeki bitki. 2a/10 karulacı (?) Karula yakasını direğe veya yakın münasip bir yere bağlamak üzere tertip edilmiş kamçıları bağlamakla görevli kimse? (Karula'nın tanımı Pakalın, C. III, s. 284'ten alınmıştır.) 10a/10 kaşşâb (<Ar.) Kasap. 8b/08, 9b/10, 10a/04 kaşşar (<Ar.) Temizleyici, bez ağartıcı, kasarcı. 9b/06 kaşnı (<?) Maydanozgiller familyasından, şeytan tersi, çadır uşağı otu gibi bitkilerden elde edilen bir nevi zamlık. 2a/13 kaşık Kaşık. 1b/03, 3a/03 kaşıkçı Şimşir, boynuz, kemik vb. den kaşık yapankimse. 10/08 katır bk. katır 1b/09 katır Katır. krş. katır 4a/12 kavukçu Kavuk yapan ve satan esnaf. 9a/08 kavurcu Kahve kavurucusu. 9a/05 kayıkçı Kayık kullanan, kira ile kayığı işleten, bir yalının kayığını kullanan kimse. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 8b/07 kaymak Kaymak. 2a/03, 5b/01 kayısı Far. Kayısı. 2a/05, 5b/13 kaz Kaz. 1b/08, 4a/06 kazâncı Kazan yapan, tâmir eden veya satan kimse. Seyahatnâme'de kazancıların dükkânlarını çeşitli kazan, tencere ve tavalara ile donattıkları aktarılmıştır. (Seyahatnâme 1/308, 1/309) 9a/07 kazzâz (<Ar.) İpek satan kimse, gazzaz. 9b/06 kebâbcı Kebap yapıp satan aşçı. 9b/07 kebâbiyye (<Ar.) Karabibere benzer baharat tanesi. 2a/10 kebe (< Yun. kapa < Lat. cappa) Kilim gibi yere serilen, hayvan örtüsü veya çoban kepeneği yapılan çok kalın keçe. 1b/08, 4a/02 keçeci Keçe yapan, keçe satan kimse. 8b/04 keçi Keçi. 1b/09, 4a/10 kedi Kedi. 1b/08, 4a/03 keklik Keklik. 1b/11, 4b/11 kelesteci Keresteci. Seyahatnâme'de kerestecilerin araba üzerine kereste yığdığı aktarılmıştır. (Seyahatnâme 1/339, 1/340) 9b/02 kerpicci Çiğ tuğla yapan kimse. (Şemseddin Sami, Kāmûs-ı Türkî) 9b/02 keserci Keserci. 9b/11 kesil- Kesilmek. 7a/13 keşkekci Keşkek yapan ve satan kimse. 9b/08 kettâncı Ketenci. 9a/05 kılabdâncı (<Ar. kıllâb+Far. dâñ) Kılaptan yapan veya satan kimse. krş. kılabdâncı 10a/02 kılabdâncı bk. kılabdâncı 10a/05 kılıc bk. kılıç 1b/03, 3a/05 kılıccı Kılıç yapan kimse. 9a/01 kılıç Kılıç. krş. kılıc 3a/05 kınıcı Kesici aletler için kılıf yapan kimse. (Seyahatnâme 1/158, 1/303) 9a/01 kırmızı (<Ar. kırmız) Kırmızı böceğinden çıkan parlak kırmızı renkte boya, çiçek boyası. 2a/11 kışrağ Dişi at. krş. kışrak. 1b/10, 4b/02 kışrak bk. kışrak 4b/02 kıymacı Kıyma ustası. 10a/06 kilim (<Far.) Kilim. 7a/03 kilitci Kilit yapan veya satan kimse. k.+ler hânı Kilit Han, Eminönü Uzunçarşıda yer alan bir han. 9b/05 kimyûn (< Ar. kemmûn< Yun. kyminon) Kimyon. 2a/09, 6b/10 kiras (<Yun. kerasi) Kiraz. 2a/04, 5b/10 kirecci Kireç taşından kireç yapan ve satan kimse. 10a/03 kiremitci Kiremit yapan veya satan kimse. 9b/02 kirişci Kiriş yapan veya satan kimse. 10a/04 ko- Koymak, bırakmak. Krş. kor- 2a/01, 5a/08 kılanc Hayvanın semerini ya da eyerini bağlamak için kullanılan örme ya da kayış bağı yapan veya satan kimse. 9a/09 koltukçu Koltuk yapan

veya satan kimse. 9a/08 konağ bk. konak 6a/11 konak Konak. Krş. konağ k. 2a/07 kopçacı Kopça yapan veya satan kimse. 10a/06 kor- bk. ko- 2a/01 kork- Korkmak. 8a/02 koyun Koyun. 1b/09, 4a/08 kömürücü Kömür ticareti yapan kimse. 8b/07 köpek Köpek. 1b/11, 4b/07 köşk (<Far. kuşk) Köşk, kasır. 2a/07, 6b/01 kubürücü Kuburcu, mezarıcı. 10a/12 kumbaracı Kumbara atan er, humbaracı. 10a/05 kumrı (<Far. kumrî) Kumru. 1b/12 kulağ Kulak. 2a/06, 6a/05 kundağcı Tüfek kundağı yapan usta. 9a/02 kurd bk. kurt 1b/11, 4b/08 kurt Kurt. krş. kurd 4b/08 kuru yemişçi Kuru yemiş satan kimse veya kuru yemiş satılan yer. 8b/05 kuşak Kuşak. 7a/04, 7a/11 kuşakçı Kuşak yapan veya satan kimse. 9a/09 kutucu Kutu yapan veya satan kimse. 9a/03, 10a/04 kuzu bk. kuzu 4a/09 kuzu Kuzu. krş. kuzu 1b/09, 4a/09 kükürt (<Far. gūgird) Kükürt. 2a/11 küpci Küp yapan veya satan kimse. 10a/11 kürk Kürk. 1b/04, 3a/09 kürkücü Kürk yapan ve üstlük giyeceklerle kürk kaplayan kişi. 10a/02 lağımçı 1. Lağım temizlemekle görevli işçi. 2. Düşman kale ve siperlerini atmak için lağım kazın asker ve bu işle görevli sınıf.. 10a/07 lāle (<Far.) Lale. 2a/08, 6b/06 leblebici Leblebi yapan veya satan kimse. 8b/04 limoncu Limon satan kimse. 8b/08 loğtur (<Yun.) Aromatik bir bitki (symplocos racemosa). 2a/11 lüleci Çamurdan çubuk lülesi ve ona benzer şeyler yapan kimse. 9b/06 maḥbūb (<Ar.) Sevgili. 6a/06 maḥsascı Makas yapan veya satan kimse. 9a/09 manda Manda. 1b/09, 4a/11 māşa (<Far.) Maşa. 1b/02 māzı (<Far. mazī) Servigillerden, yaprakları alması ve küçük pullar biçiminde, gövdesi düz olan, dipten dallanan bir süs bitkisi. 2a/11 mest (<Ar.) Üzerine mesh edilebilen, kısa konçlu, hafif ve yumuşak bir ayakkabı türü. 1b/06, 3b/03 meyhāneci Meyhāne işleten kimse, şarapçı. (Şemseddin Sami, Kāmūs-ı Türkî) 10a/11 mezārcı Mezar kazın, mezarların bakımını yapan kimse. 10a/12 miḥrās (<Ar. miḥrāş/miḥrāz) Kesecek âlet, makas. 1b/01, 2b/02 minder İçi yumuşak bir malzeme ile doldurularak dikilen, oturmaya, yaslanmaya yarar şilte. 7a/03, 7a/05 misvākçı Misvak yapan veya satan kimse. 10a/08 muḥallebci Muhallebici. 10a/09 mūm (<Far.) Mum. 1b/01, 2b/03 mūmçı 1. Mum yapan veya satan kimse. 2. Eskiden fitilli tüfek ile silahlanmış asker. (Şemseddin Sami, Kāmūs-ı Türkî) 10a/10 mūṭaf (<Far. mūy-tāb) Dokumak veya örmek suretiyle keçi kılından çul, yem torbası vb. şeyler yapan ve satan kimse, muytaf. 10a/02 mücellid (<Ar. mucellid) Cilt yapan kimse, ciltçi. 10a/02 mühreci Duvarcı ustası. 10a/03 mürekkebcı Yazı yazmakta kullanılan boya ve bilhassa bezir işinden mürekkebi yapan ve satan kimse. 9b/09 naḥḥāş (<Ar.) Renkli resim ve tezyinat yapan sanatkar, kitapları resimleyen, kap ve sayfalarını süsleyen, mimarî eserlerin tavan ve duvarlarını, çinileri, toprak kapları vb. lerini resim ve şekillerle bezeyen süsleme ustası. 9b/02 nalbant (Ar. na'l +Far. bend) At vb. hayvanları nallayan kimse. 8b/03 nalbur (Ar. na'l +Far. ber) Saç ve demirden nal, çivi, maşa vb. eşya yapan kimse. 9a/04 nalçacı Nalçı. 9a/02 nār (<Far.) Nar. 2a/04, 5b/09 nişādır (<Ar. nevsādur) Amonyak tuzu, amonyum klorür. 2a/11 oduncı Ormandan odun kesip taşıyan veya başkalarının kesip taşıdıkları odunları yığıp satan kimse. (Şemseddin Sami, Kāmūs-ı Türkî) 10a/12 oku - Okumak. 8a/10 ol- olmak. 7b/03, 7b/08 oturaḥcı İskemleci, sandalyeci. 9a/08 öküz Öküz. 1b/10, 4b/01 ördek Ördek. 1b/08, 4a/07 örekeci Öreke yapan veya satan kimse. 9b/04 örnekci (?) 9b/09 örücü 1. Kumaşlardaki yırtıkları, delikleri örerek tâmir eden. 2. Duvar yapan veya onaran kimse, yapı ustası. 10a/01 pabuc bk. papuc 1b/06 pabuccı Ayakkabı yapan veya satan kimse, ayakkabıcı. 8b/02 pamukcu Pamuk alıp satan kimse. 9a/07 panayır (<Yun. paneyiri) Belli zamanlarda belirli yerlerdeki meydanlarda kurulan büyük pazar. 1b/03, 3a/01 pamukcu Pamuk satan tüccar. (Şemseddin Sami, Kāmūs-ı Türkî) 9a/07 papuc (<Far. pā-pūş) Pabuç. krş. pabuc 3b/04 parmaḥcı Çıkrıkçı esnafından parmaklık ve tirabzan parmağı yapan kimse. (Şemseddin Sami, Kāmūs-ı Türkî) 9b/04 paşdırmacı Pastırma yapan veya satan kimse. 9a/08 pekmezci Pekmez yapan veya satan kimse. 9b/08, 10a/06 peşkir (<Far. pīş-gīr) Pamuk ipliğinden dokunmuş havlu. 1b/07, 3b/11 peygamber ağacı (<Ar.+T) Yabani kimyongillerden, Antil Adaları'nda ve Venezuela'da yetişen, 10-15 metre yüksekliğinde, kışın yapraklarını dökmeyen, reçinesinden gayakol çıkarılan bir ağaç. 2a/13 bıçaḥ[çı] Bıçak yapan veya bıçak satan kimse. 9a/01 pirinccı Pirinç satan kimse. 8b/07 rāḥt (<Far. raḥt) At takımı; yol gereçleri. 1b/06, 3b/07 rastık (<Far). Antimon tozundan yapılan, hanımların kaşlarını veya saçlarını boyamak için kullandıkları siyah boya. 2a/11 sā'atci Saat yapan, satan veya tamir eden kimse. (Şemseddin Sami, Kāmūs-ı Türkî) 9a/04 şābūncı

Sabun yapan veya satan kimse. 8b/08, 9b/05 saçıkıbrız (<?)Demir sülfat. 2a/13 şafrancı Safran alıp satan kimse. 9b/05 şamancı Saman alıp satan kimse.10a/12 şandıkcı Sandık yapan veya satan kimse. 9b/05 şahhâf (<Ar.) Yazma ve basma eserler alıp satan kitapçı.10a/01 şarâc (<Ar. serrâc) At takımları, eyer ve koşum yapan veya satan kimse. 8b/03, 10a/06 şarık Fes, külâh, kavuk gibi başa giyilen şeyler üzerine sarılan tülbent, şal vb., imame, destar.7a/04, 7a/12 sebzevâtcı Sebzeci, zerzevatçı. 9b/11 seccâde (<Ar.) Namazlık. 7a/03, 7a/09 senâ Ar. İhtişam. (Steingass, s. 699) 7b/06 sepetci Sepet yapan veya satan kimse. 10a/05 serçe Serçe. 1b/12, 4b/13 sev- Sevmek. 8a/01, 8a/02, 8a/03, 8a/04, 8a/05, 8a/06, 8a/07, 8a/08, 8a/09 seveddehü (<Ar.) "Yazdı" anlamında kullanılmıştır. 7b/09 şırıkcı Sırıklara taktıkları fiçileri taşıyan hamal. 10a/09 simitci 1. Simit yapan ekmekçi. 2. Simit gezdirip satan kimse. (Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî) 9b/10 sinâmekî (<Ar.) Baklagillerden, sıcak bölgelerde yetişen, yaprağı müşil olarak kullanılan, sarı çiçekli, otsu veya ağaçsı bitki. 2a/09 sirkeci Sirke yapan veya satan kimse. 10a/01 şofra (<Ar. sufre) Sofra. 1b/03, 3a/02 şor- Sormak. 2a/02, 5a/11 süd Süt. 2a/03 şu Su. 2b/09 sünbül (<Far. sunbul) Sümbül. 2a/08, 6b/05 şâhin (<Far.) Şahin. 1b/12, 5a/03 şam'dân (<Ar. şem'+Far. dān) Şamdan. 1b/01, 2b/01 şâl (<Far.) Şal. 7a/04, 7a/10 şâlcı Şal satan kimse. 10a/09 şeftâli (<Far. şeftâlū) Şeftali. 2a/05, 6a/01 şeker (<Far.) Şeker. 1b/02, 2b/11 şekerçi 1. Şeker yapan ve satan kimse. 2.Şekerleme, reçel, şurup çeşitlerini yapıp satan kimse. (Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî) 8b/04 şerbet (<Ar.) Şerbet. 1b/02 şerbetçi Şerbet, limonata gibi şeyler yapan veya satan kimse. 9b/07 şîşeci Şişe satan kimse. 9b/03 ta'âm (<Ar.) Yemek, aş. 2b/08, 7b/04 tâcir (<Ar.) Ticaretle uğraşan kimse, tüccar. 10a/01 tahmîsci Kuru kahveci. 9a/05 taraqçı Tarak yapan ve satan kimse. (Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî) 9b/06 taşcı 1. Yapı vb. için ocaktan taş çıkarıp satan kimse. 2. Mermer vb. gibi taşları yontarak çeşitli şeyler yapan kimse. (Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî) 8b/06 tavşan Tavşan. 1b/11, 4b/10 tavuk Tavuk.krş. tavuk 1b/08, 4a/05 tavuk bk. tavuk 4a/05 tavukçı 1. Tavuk satan kimse. 2. Tavuk yetiştiren. (Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî) Seyahatnâme'de tavukçuların Mısır tavuğu, kaz, ördek, ve horoz gibi kuşları beslediği aktarılmıştır. (Seyahatnâme 1/318) 9b/10 tekneci Tekneci. Seyahatnâme'de teknecilerin dükkânlarını kızaklar üzere tekne, çibir, kas'a ve galyalar ile donatıp silahlı geçtikleri aktarılmıştır. 8b/06 tekyeci Tekkeyi idare eden. 10a/05 tellāk (<Ar. dellāk) Çarşı hamamında erkekleri yıkayan, keseleyen kimse, dellak. 10a/04 temürçi 1. Demir işleyip çeşitli aletler yapan zanâatkâr. 2. Demir satan, demir ticareti yapan kimse. (Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî) 9a/01 tenekeci Tenekeden çeşitli kaplar yapan ve teneke onaran kimse. (Şemesddin Sami, Kâmûs-ı Türkî) 9b/03 terlikçi Terlik yapan veya satan kimse. 9b/07 terzi (<Far. derzî) Terzi. 8b/02 tesbihçi Tespih yapan veya satan kimse. 10a/08 tilki Tilki. 1b/11, 4b/06 topcı Topların kullanılması, bakımı, ikmali ve taşınması ile uğraşan asker sınıfı. 10a/05 ton Elbise.1b/05, 3b/01 tökmeci Dökmeci, erimiş madenleri kalıba dökmek suretiyle çeşitli eşyalar yapan kimse, dökücü, dökümcü. 10a/07 tûfî (<Far.) Papağan. krş. tûti, tûtu 1b/12, 5a/02 tûti bk. tûfî 5a/02 turşucu Turşu kurup satan kimse. 10a/01 tûtu bk. tûfî 5a/02 tuz Tuz. 1b/02, 2b/12 tuzcu Tuz satan kimse. 8b/06 tüfenk (<Far. tufeng) Tüfek, Uzun namlulu, taşınabilir ateşli silah. 1b/04, 3a/06 tülbentçi Tülbent yapan veya satan kimse. 9b/04 tütün Tütün. 2b/05 tütün kıyıcı Ham tütünü kıyıp satan kimse. 10a/06 'üdü'l-kaḥr (<Ar. Pisik otu. Keskin kokulu, mor çiçekli bir bitki. 2a/10 unkapancı Un tartan kimse. 10a/10 usturacı Ustura yapan veya satan kimse. 10a/08 üzüm Üzüm. 2a/04, 5b/05 vezneci Terazi vb. yapan usta. (Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî)10a/10 vir- Vermek. 2a/01, 5a/07 yağ Yağ. 2a/03, 5b/02 yağcı Sade yağ yapan ve satan kimse. (Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî) 9a/08 yağlık Sırma işlemeli, büyük mendil, çevre. 1b/07, 3b/10 yağlıkcı Çevre, havlu, iç çamaşırı, yağlık vb. satan kimse.10a/05 yan- Yanmak. 2b/03 yaşıdık Yastık. 7a/03, 7a/06 yaşıdıkçı Yastıkçı, yastık yapan veya satan kimse. 10a/02 ye- Yemek. 2b/08, 2b/13, 4a/06, 4a/08, 4a/09, 6a/01, 7b/04, 7b/05, 7b/06 yelek Yelek. 1b/05, 3a/12 yemânî (<Ar. yemenî) Yemeni, Kalıpla basılıp elle boyanan, kadınların başlarına bağladıkları tülbent. 1b/07, 3b/09 yemenici Yemeni yapan ve satan kimse. 8b/03 yefîbahâr Mersingillerden, Amerika'nın sıcak bölgelerinde yetişen bir bitki. 2a/08, 6b/09 yine Gene, tekrar. 10a/04 yoğurtcu Yoğurt yapan veya satan kimse. 9b/01 yorğan Yorgan. 7a/03, 7a/07 yorğancı 1.

Yatak yorganı yapan ve satan kimse. 2. Oda döşemek ve yaygıları hazırlayıp yerli yerine takmak sanatını bilen ve yapan esnaf. (Şemseddin Sami, Kāmûs- ı Türkî) 9a/06 yumurtacı Yumurta satan kimse. 8b/05 yüzerlik Üzerlik, sedef otugillerden, acı tohumları susama benzeyen, beyaz çiçekli, çok dallı, halk arasında tütsü olarak kullanılan sıcak bölge bitkisi. 7a/02 yüzlük (?) Üzerlik otu. DS'deki diğer karşılıkları "ilezik, üzellik, [üzerik, üzerlik, üzerrik, üzerriyh, yüzerlik, yüzellik" şeklindedir. 2a/13 za'ferân (<Ar.) Safran. 2a/12 zamân (<Ar.) Zaman. 7b/02, 7b/05 zencebîl (<Ar.) Zencefil. 2a/08, 6b/08 zeytünce Zeytin satan kimse. 9b/08 zeytunyağcı Zeytinyağı yapan veya satan kimse. 8b/06 ziyâde (<Ar.) Çok. z. ol-Yenen veya yenecek olan yemeğin fazla ve bereketli olmasını dileyen bir hayır temennisi sözü. 7b/08 Sonuç 16-19. yüzyıllar arasında Türkçenin yapısı ile ilgili olarak Bergamalı Kadri'nin Müyessiretü'l-ûlum'u dışında günümüze ulaşan ikinci en eski tarihli gramer kitabı olan Hâzâ Kitâb-ı Sarf-ı Türkî, 18. yüzyıl Türkçesinin şekil özelliklerinin yanı sıra dönemin sosyal hayatıyla ilgili bilgiler de vermektedir. Yazar eserine isimlerin yalın hâllerini vererek başlamış, sonrasında bu isimlerin iyelik çekimlerini vermiştir. Bu 149 isimden Türkçe kökenliler 69 (% 46), Farsça kökenliler 36 (24), Arapça kökenliler 24 (%6), Yunanca, İspanyolca, Fransızca vb. kökenli kelimeler 8 (%5), Arapça+Farsça kökenli 6, Farsça+Arapça kökenli 2, Arapça+Türkçe kökenli 1, Türkçe.+Arapça kökenli 1 (%6.8), kökeni bilinmeyenler 2(%1)'dir. Seçilen bu isimler ve eserin sonundaki meslek isimleri dönemin aile ve çalışma hayatına, yemek kültürüne yani 18. yüzyılın gündelik hayat sosyolojisine dair bilgiler vermektedir. Eser varak sayısına oranla (1b-10a) zengin bir söz varlığına sahiptir. İsimlerin yanı sıra günlük hayatta sıklıkla kullanılan fiillerin de basit ve birleşik zamanlı çekimleri verilmiştir. İyelik ve fiil çekimleri kısmi bir şekilde verilmiştir ve düzensizdir. Yazarın belli bir metodu yoktur. Eser, Türkçenin şekil bilgisini bütünlüklü veren bir çalışma değildir ancak yazarın metinde sıraladığı sözcük ve eklerle dönemin konuşma dilinin yansıtmayı amaçladığı anlaşılmaktadır. Sarf aynı zamanda dilin doğru okunup yazılmasıyla ilgili kuralları bildirmek için de yazıldığından yazar bazı sözcükleri harekeli ve okutucu ünlülerle yazmıştır. Yazar eklerin yazımında kalıplaşmış imlaya uyduğu gibi zaman zaman da söyleyişi esas almıştır. Eser ses uyumları açısından bir geçiş devresi sayılan 18. yüzyıl yani Orta Osmanlıca denilen devredeki ses uyumlarını içermesi bakımından da değerlidir. KAYNAKÇA AHMED VEFİK PAŞA (1306/1890), Lehçe-i Osmânî. İstanbul: Mahmûd Bey Matbaası. AYVERDİ, İlhan-TOPALOĞLU, Ahmet (2005), Misalli Büyük Türkçe Sözlük. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı. BAYKAL, Bekir Sıtkı (1974), Tarih Terimleri Sözlüğü, Ankara: TDK Yay. CARBAGNANO, Cosimo Comidas de (1993), 18. Yüzyılın Sonunda İstanbul, (çev. Erendiz Özbayoğlu), İstanbul: Eren Yay. DENY, Jean (1941), Türk Dili Grameri, (Osmanlı Lehçesi), (çev.: Ali Ulvi Elöve), İstanbul: Maarif Vekaleti Yay. DEVELİ, Hayati (1998), "XVIII. Yüzyıl Türkiye Türkçesi Üzerine", Doğu Akdeniz Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 1: 27-36. DUMAN, Musa (1998), "Damak Ünsüzlerinin Klasik Osmanlı Türkçesi Dönemindeki Gelişmelerine Dair", Doğu Akdeniz, 1: 1-26. ERDAL, Marcel. (1994). 'Vowel Harmony in the Hebrew Script Version of the Anonymous Tevârih-i Âl-i ' Osmân'. Mediterranean Language Review 8: 72-80. EVLİYA ÇELEBİ (2003), Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: İstanbul, C.1, 1. Kitap, (Haz. Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı), İstanbul: Yapı Kredi Yay. KARABACAK, Esra (1999), "Başlangıçtan Cumhuriyet'e Kadar Gramer Kitaplarımız", Osmanlı Dünyasında Bilim ve Eğitim Milletlerarası Kongresi İstanbul, 12-15 Nisan 1999 Tebliğleri, (Der.: Hidayet Yavuz Nuhoğlu) IRCICA Yay.: 629-635. KARTALLIOĞLU, Yavuz (2011), Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar), Ankara: TDK Yay. KOÇ, Mustafa (2008), "Bilim Tarihinin İlk Yapma Dili Bâleybelen", 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi 10-15.09.2007, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay.: 269-278 KOÇU, Reşat Ekrem (2016), Tarihte İstanbul Esnafı, İstanbul: Doğan Kitap. KORKMAZ, Zeynep (1992), Gramer Terimler Sözlüğü, Ankara: TDK Yay. KORKMAZ, Zeynep (2019), Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), Ankara: TDK Yay. KOYUNCU, Miyase (2004), 18. yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Esnafı (İstanbul ve Bursa Örnekleri), Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. MENİNSKİ, François (1680), Thesaurus Linguarum Orientalium-Lexicon Turcico-Arabico- Persicum, Avusturya. PAKALIN, Mehmet Zeki

(1983), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.3, İstanbul. REDHOUSE, James William (1987), A Turkish and English Lexicon, Librairie du Liban, Beyrut, New Impression. STEINGASS, Francis Joseph (1998), A Comprehensive Persian-English Dictionary, Lübnan. SAMİ, Şemseddin (1317/1901), Kāmûs-ı Türkî, İstanbul: İkdâm Matbaası. TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1997), Osmanlı Türkçesine Giriş, C.I-III, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. TOPRAK, Zafer (2004), "Zanaattan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere Lonca'dan Kobi'ye - Esnaf ve Sanatkârın Dünü", İstanbul: Osmanlı Bankası Müzesi, s. 1-20. e-kaynaklar:
<http://www.akmb.gov.tr/turkce/books/v.t.kongresi/Dil%20cilt%20I/zeynep%20korkmaz.htm>. Erişim tarihi: 07.12.2019 <http://resolver.staatsbibliothek-berlin.de/SBB0002698E00000000>. Erişim tarihi: 06.10.2019 TDK, Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 20.01.2020. TDK, Derleme Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 02.02.2020. TDK, Tarama Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 02.02.2020. Schmiede, H. Achmed, (t.y.) Dede Korkut Araştırmacılığının Banisi: Türk Medeniyetinin Bilgin Âşığı Heinrich Friedrich von Diez (1751-1817) 250 Yıl Önce Doğdu, <https://core.ac.uk/download/pdf/161801578.pdf>. Erişim tarihi: 10.02.2020.

sources: